

CRKVENE SLUŽBE

(kan. 145-196)

JURE BRKAN

Franjevačka teologija Makarska

UDK 262.9

Stručni članak

U članku se obrađuju crkvene službe prema odredbama Zakonika Kanonskog prava Katoličke crkve (kanoni 145. - 196). Auktor najprije razlaže sam pojam, zatim obrađuje: načine povjeravanja crkvene službe, predlaganje, izbor, gubitak crkvene službe, odreknuće, premještaj, uklanjanje i oduzimanje crkvene službe.

Ustrojstvo Latinske crkve (kan. 1), kao i njezino djelovanje, uglavnom se očituje kroz Crkvene službe. One su osnova, stožer koji uređuje vidljivu organizaciju Crkve. Te su službe raznovrsne i trajno ustanovljene bilo božanskom, bilo Crkvenom uredbom. Obavljaju ih različiti organi preko kojih se izražavaju: pravne osobe, zbor osoba ili skupine fizičkih osoba i pojedine fizičke osobe. Iako Crkvenu službu vrše fizičke osobe, bilo zborna, bilo pojedinačno, bilo skupno, Crkvene službe su neophodni subjekti kojima institucionalna Crkva, *vidljiva Crkva* (LG 8) ispunjava svoje pravno i pastoralno poslanje, svoje služenje za spasenje duša - duhovna im je svrha (kan. 145 § 1) - te daje sigurnost vjernicima u postizanju njihovih prava u Crkvenom životu.

Budući da su u Crkvi, radi različitosti djelovanja i različite mjerodavnosti njezinih služba, moguće opasnosti koje same institucije sa sobom nose u građanskim pravnim poretcima, koje mogu škoditi vjernicima (formalizam, birokracija, služenje bez duše...), Crkva svojim stavom, a i svojim zakonima, nastoji se uvijek brigati da se spasenje duša i izgradnja Kraljevstva Božjega postavi kao vrhovna svrha svih njezinih služba.

Dok su u Kodeksu iz 1917. propisi o Crkvenim službama bili smješteni u drugu knjigu Kodeksa, prvio dio koji govori o klericima kan. 145-195, dotle je preuređeni Zakonik iz 1983. propise o Crkvenim službama smjestio u IX. naslov, prve knjige Zakonika kan. 145-196. "De officiis ecclesiasticis". Sami smještaj kanonske normative o Crkvenim službama u prvu knjigu, u "Opće odredbe", a ne u "De personis", I. dio: "De clericis" kao 1917. god. jasno nam kaže da u današnjoj Latinskoj crkvi, Crkvene službe nisu pridržane samo za klerike već ih, prema pravnim odredbama, mogu vršiti klerici i vjernici laici te članovi ustanova posvećenog života.

1. POJAM CRKVENE SLUŽBE

Can. 145 - § 1. *Officium ecclesiasticum est quodlibet munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum in finem spiritualem exercendum.*

§ 2. *Obligationes et iura singulis officiis ecclesiasticis propria definiuntur sive ipse iure quo officium constituitur, sive decreto auctoritatis competentis quo constituitur simul et confertur.*

Kan. 145 - § 1. Crkvena je služba svaka zadaća trajno ustanovljena bilo božanskom bilo crkvenom uredbom koja se vrši u duhovnu svrhu.

§ 2. Obveze i prava vlastita pojedinim crkvenim službama određuju se ili samim pravom kojim se služba ustanovljuje ili odlukom mjerodavne vlasti kojom se ona ustanovljuje i ujedno daje.

Kan. 145 § 1. donio je definiciju crkvene službe.¹ Prema toj definiciji, crkvena se služba (*officium ecclesiasticum*) više ne dijeli na Crkvenu službu u širokom (*lato sensu*) i uskom smislu² (*stricte sensu*), već je to svaka zadaća (*quodlibet munus*) trajno ustanovljena (*stabiliter constitutum*) bilo božanskom, bilo crkvenom uredbom (*ordinatione sive divina sive ecclesiastica*) koja se vrši u duhovnu svrhu (*in finem spiritualem exercendum*).

Dakle, četiri su bitna elementa Crkvene službe³:

a) *Zadaća* (*munus*) jest mnoštvo funkcija (obveza i prava);

b) *Trajno ustanovljena* (*stabiliter constitutum*), što podrazumijeva da je ustanovljena za neodređeno vrijeme, *trajno* što znači da njezino trajanje ne ovisi o tome da li je netko obnaša ili ne. Razlika je u formulaciji Zakonika "*stabiliter*

¹ Poznato je da je u pravu svaka definicija opasna. Ova definicija je više tehničkoga karaktera. Stoga bi bilo preuzeto, iluzorno nadati se da je ona razriješila sve teološke i kanonske nesuglasice o crkvenoj službi (npr. sveti red i kanonsko povjerenje; laici, redovništvo i klerici u crkvenim službama... žene i muškarci ... da li su to načini kako Crkva administrativno upravlja ili su to službenici, titulari ... javni značaj crkvene službe ... službe su javnog, a ne privatnog karaktera... (usp. LUIGI, CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale, I, Libri I-II-III*, Edizioni Dehoniane-Napoli, 1988, str. 201-202.). S ovim autorom sam se najviše služio pri obradi ove teme.

² Can. 145. - § 1, CIC 1917: "Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quod in spiritualem finem legitime exercetur; stricte autem sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis."

³ Iako u kan. 145 § 1, nije naglašeno "kanonsko povjerenje", ipak bi se mogao ovdje pridodati i peti elemenat iz kan. 146, a taj je "kanonsko povjerenje". CIC iz 1917, kan. 145. naglasio je još jedan elemenat Crkvene službe "aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis." Takvo određenje CIC-a iz 1917. Zakonik je iz 1983. ispustio, naime, vjernici laici nisu isključeni iz crkvenih služba, dapače (usp. npr. kan. 228 § 1).

constitutum” od formulacije u Dekretu o službi i životu svećenika “Presbyterorum ordinis”, br. 20 “*stabiliter collatum*”. Drugo je nešto “trajno ustanoviti”, od onoga nešto “trajno dodijeliti”. Dok formulacija kan. 145 § 1, znači nešto trajno ustanoviti, dotle formulacija PO. br. 20, znači “trajno dodijeliti neko zaduženje titularu”. Zakonik govori o crkvenoj službi kao o nečemu što je stalno ustanovljeno ili “stvoren” o nečemu što je trajno u kanonskom pravnom poretku. Tu je govor o objektivnoj stabilnosti, iako se nekada može udijeliti neka služba za određeno vrijeme, npr. služba dijecezanskoga upravitelja za vrijeme dok je ispražnjena biskupska stolica “*sede vacante*”. Služba jednom osnovana postoji i onda kada nema svoga službenika koji je titularni nosilac službe.

c) *Crkvena služba mora biti ustanovljena bilo božanskom, bilo crkvenom uredbom* (ordinatione sive divina sive ecclesiastica). Božanskom uredbom, božanskim pravom, ustanovljeno je, npr. služba papina primata, biskupska služba, a crkvenom uredbom, crkvenim pravom je ustanovljeno npr. služba kardinala, župska služba, služba sakristana, služba redovničkoga poglavara ... Tu se htjelo naglasiti da nikakva slobodna privatna inicijativa vjernika ili građanska vlast ne može ustanoviti neku crkvenu službu. Drugim riječima, samo mjerodavna crkvena vlast (mjerodavni crkveni poglavar) može osnovati neku crkvenu službu koja nije već ustanovljena božanskom uredbom.

d) *Crkvena služba se mora vršiti u duhovnu svrhu* (in finem spirituale exercendum). Normalno je da služba u Crkvi treba imati crkvenu svrhu koja je uvijek duhovna iako nam uvijek nije odmah jasno kada je npr. riječ o službi upravljanja materijalnim dobrima. Sve u Crkvi, pa i crkvene službe moraju imati za cilj ostvarenje Kraljevstva Božjega i spasenje duša.

U kan. 145 §§ 1-2, nema govora o nadarbinskim i nenadarbinskim crkvenim službama (beneficijalne i nebeneficijalne službe) o čemu se prije Zakonika iz 1983. na dugo i široko raspravljalo među kanonistima. Naime, u bivšem kanonskom poretku crkvene su službe, rekao bih u pravilu, bile osnovane kao nadarbine⁴. Nadarbina nije mogla postojati bez službe, a služba je mogla biti bez nadarbine. Problem nadarbine je bio predmet rasprave i na II. vat. Saboru na kojemu je donesena reforma tradicionalnog nadarbinskog sustava u Crkvi. Primat je dan službi (PO 20) i ta reforma je ozakonjena u Zakoniku iz 1983. u kan. 1272, odredbom: “*U krajevima gdje još ima nadarbina u pravom smislu riječi zadaća je biskupske konferencije da, prikladnim odredbama usklađenima s Apostolskom Stolicom i od nje odobrenim, uredi upravljanje dotičnim nadarbinama, tako da se*

⁴ IVAN ROGIĆ, *Osobno pravo Katoličke crkve*, Đakovo (Ciklostil), 1958, str. 101: “Nadarbinske službe su one, koje su u smislu crkvenog prava osnovane kao nadarbine (beneficiji). Prema Kodeksovoj definiciji, nadarbine su po crkvenom auktoritetu trajno osnovane moralne osobe, koje se sastoje od crkvene službe u strogom smislu i prava na prihode iz vremenitih dobara, spojenih sa službom kao njen miraz (cc. 1409-1410). (...) Beneficium /pravo na prihode/ je uvijek propter officium, a nikada obratno. Zato je u svakoj nadarbinu nužno uključena crkvena služba u strogom smislu.” Usp. ISTI, *Imovinsko pravo Katoličke crkve*, Đakovo (Ciklostil), 1960, str. 176-209.

prihodi, a koliko je moguće čak i sama imovina nadarbine, pomalo prenesu na ustanovu o kojoj se govori u kan. 1274, § 1."

Nakon odredbe kan. 1272, crkvene službe, kada nisu spojene s nadarbinom, ne mogu se smatrati pravnim osobama.

Zakonik iz 1983, ne spominje općenito, kao Kodeks iz 1917, kan. 145 § 1, *vlast reda i jurisdikcije* kod podijeljivanja crkvenih služba jer i vjernike laike, prema propisu kanona 228, mogu sveti pastiri uzeti za one crkvene službe i zadaće (*officia et munera*) koje mogu vršiti prema pravnim propisima. Postoje posebni kanoni koji propisuju izričito kada se za neke crkvene službe traži izričito sveti red: npr. "Samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se traži vlast reda ili vlast crkvenog upravljanja" (kan. 274 § 1). Sve one crkvene službe, prema razboritom sudu mjerodavne vlasti, za koje se ne traži sveti red i nisu isključeni izričito vjernici laici, mogu se povjeriti također vjernicima laicima. Zakonodavac, dakle, i propisom kan. 145, izbjegao je odredbe starog Zakona, te ne želi nikakvu "klerikalizaciju" Crkve.

Crkvenu službu objektivno sačinjava "svaka zadaća" (*quodlibet munus*), a "zadaću" (*munus*) sačinjava cjelokupnost određenih objektivnih obveza i prava.

"Obveze i prava - kaže se u § 2- *vlastita pojedinim crkvenim službama određuju se:*

- ili samim pravom kojim se služba ustanovljuje,
- ili odlukom mjerodavne vlasti kojom se ona ustanovljuje i ujedno daje."

Cjelokupnost obveza i prava određeno je božanskim ili crkvenim pravom ili odlukom. Crkveno pravo može potanko odrediti (precizirati) čak i sadržaj službe božanskoga prava (biskupska služba...). U crkvenom pravu (opće, krajevno i posebno) mogu biti *ipso iure* propisane obveza i prava za određenu službu (župnik, redovnički poglavar), a mogu se ta prava i obveze propisati također *u odluci* (*decreto*) mjerodavne vlasti kojom ona ustanovljuje i ujedno daje određenu službu.

Onaj kome se povjerava neka određena crkvena služba treba poznavati sveukupnost obveza i prava dotične službe, "pravilo službe", u protivnom, nosilac takve službe koji ne nastoji upoznati "pravilo službe" (= propisi koji se odnose na dotičnu službu) bio bi u najmanju ruku smiješan da ne kažem neodgovorna osoba.

2. POVJERAVANJE CRKVENE SLUŽBE

2.1. Potreba kanonskog povjeravanja

Can. 146 - *Officium ecclesiasticum sine provisione canonica valide obtineri nequit.*

Kan. 146 - Crkvena se služba ne može valjano postići bez kanonskog povjeravanja.

Zakonik nije dao u jednom kanonu iscrpnu definiciju crkvene službe (kan. 145) već je ostavio kanonistima, kanonistici (crkvenoj pravnoj znanosti) da je pobliže definira na temelju svetih kanona. Zakonik samo kaže da se Crkvena služba ne može valjano "obtinere" - postići (dobiti, popuniti) - bez kanonskog povjerenja. Stoga, kanonsko povjerenje je *conditio sine qua non*.

Tko bi, npr. preuzeo neku crkvenu službu bez kanonskog povjerenja mjerodavne crkvene vlasti (usp. kan. 145), bez naslova, bio bi kao uljez i treba ga kazniti: "Tko god protupravno prisvoji crkvenu službu, neka se kazni pravednom kaznom" (kan. 1381 § 1). Crkvenu službu ne može povjeriti nikakva građanska vlast niti se može steći, bez kanonskog povjerenja, po krvnom rodstvu ili tazbinstvu ili bračnom vezom ili upotrebom sile.

Ondje gdje se za crkvenu službu ne zahtijeva sveti red, može se takva služba steći i zastarom. Naime, propisano je: "Zastari ne podliježu: povjerenje crkvene službe za koju se prema pravnoj odredbi traži vršenje svetog reda" (kan. 199, br. 6).

Kanonsko povjerenje (provisioe canonica) jest pojedinačni upravni akt, odluka (decretum) (kan. 48) kojom mjerodavna crkvena vlast (kan. 148), povjerava (podijeljuje, popunja, daje) crkvenu službu, prema kanonskim propisima (kan. 151-156), osobi koja je kanonski prikladna (kan. 149-150).

2.2. Načini kanonskog povjerenja službe

Can. 147 - Provisio officii ecclesiastici fit: per liberam collationem ab auctoritate ecclesiastica competenti; per institutionem ab eadem datam, si praecesserit praesentatio; per confirmationem vel admissionem ab eadem factam, si praecesserit electio vel postulatio; tandem per simplicem electionem et electi acceptationem, si electio non eget confirmatione.

Kan. 147 - Povjerenje crkvene službe obavlja se: slobodnim podjeljivanjem koje vrši mjerodavna crkvena vlast; postavljanjem koje ona daje ako je prije obavljeno predlaganje, potvrđivanjem ili dopuštenjem koje ona čini ako je prije obavljen izbor ili molbeni izbor; napokon, samim izborom i prihvaćanjem izbora od izabranoga, ako se ne traži potvrda izbora.

Ukratko, kod povjerenja crkvene službe razlikujemo: *označavanje osobe*: slobodno sa strane davatelja, predlaganje sa strane treće osobe, izbor sa strane nekoga zbora, molbeni izbor također sa strane zbora; *Podjela pravnog naslova* (concessio tituli) sa strane mjerodavnog autoriteta: slobodno podjeljivanje, uvođenje u službu (institutione), potvrđivanje kada je prethodio izbor i dopuštenje kada je prethodio molbeni izbor (postulatio). Ako izbor ne traži potvrđivanje dopuštenje biva nakon izbora *ipso iure*.

Dakle, povjerenje crkvene službe obavlja se na četiri načina kako je, ustvari, podijeljeno poglavlje o povjerenju crkvenih služba.

Povjerenje crkvene službe obavlja se:

Slobodnim podjeljivanjem (liberaram collationem) koje vrši mjerodavna crkvena vlast. To je najčešći način.

-*Postavljanjem (per institutionem), nakon predlaganja (praesentatio) kada osobu kojoj se služba ima podijeliti predlaže netko na temelju posebnog prava. Prije je to bilo uglavnom patronatsko pravo. Ovdje treba zapaziti da je II. vat. Sabor u Dekretu "Christus Dominus" o pastoralnoj službi biskupa, u br. 28, odredio: "Da bi mogao što prikladnije i pravilnije podijeliti službe među svoje svećenike, biskup mora imati potrebnu slobodu pri podjeljivanju službi ili nadarbina. Zbog toga se dokidaju sva prava i povlastice koje tu slobodu bilo na koji način ograničavaju."*⁵

-*Potvrđivanjem ili dopuštanjem (per confirmationem vel admissionem) koje čini mjerodavna crkvena vlast nakon obavljena izbora (electio) ili molbenog izbora (postulatio).*

-*Samim izborom i prihvaćanjem izbora od izabranoga, ako se ne traži potvrda izbora (npr. papa: kan. 332 § 1; dijecezanski upravitelj: kan. 427 § 2). Izbor (electio) biva tada kada neku osobu ili kandidata za dotičnu crkvenu službu bira određeni zbor, po propisima kanonskoga prava ili statuta. U tom slučaju izabranom je samim prihvaćanjem izbora povjerena ipso iure crkvena služba. Takvo povjeravanje crkvene službe neki nazivaju također acceptatio electionis.*

Ulazenje (uvođenje) u posjed službe može biti na način kako je običaj u nekom kraju, osim ako je u pravu ili odluci (decretum) određeno konkretno nešto drukčije.

2.3. Mjerodavna vlast

Can. 148 - Auctoritati, cuius est officia erigere, innovare et supprimere, eorundem provisio quoque competit, nisi aliud iure statuatur.

Kan. 148 - Vlast kojoj pripada pravo osnivati, obnavljati i ukidati službe mjerodavna je i za njihovo povjeravanje, osim ako pravo određuje nešto drugo.

Kanon je 148. novi kanon u odnosu na Kodeks iz 1917. On donosi opća načela, *osim ako pravo određuje nešto drugo*. Ne zaboravimo da pravo može biti opće i partikularno. U širem smislu, općenito govoreći, mjerodavna vlast za povjeravanje crkvene službe jest ona vlast koja ima pravo *osnivati* (erigere), *ustanovljavati* (constituere), *obnavljati* (innovare), *mijenjati funkciju* (mutationes functionum), *dijeliti* (dividere), *spajati* (unire), *prenositi sjedište* (transatio sedis) i *ukidati* (supprimere) crkvenu službu.

⁵ Usp. Apostolsko pismo pape Pavla VI, "Motu proprio": *Ecclesiae Sanctae*, od 6. kolovoza 1966, I, 18 § 1. Što se tiče redovnika, njih redovnički poglavar predlaže ili daje suglasnost (pristanak) za određenu crkvenu službu "redovnika mora imenovati sam Ordinarij mjesta, na prijedlog ili bar uz pristanak njegova Poglavarara, na određeno vrijeme koje je sporazumno utvrđeno" (Ondje; usp. kan. 682 §§ 1-2).

Snagom primatske vlasti, papa može udijeliti bilo koju službu u Crkvi, što se tiče dijecezanskih služba dijecezanski biskup je mjerodavan povjeravati takve službe (usp. kan. 157; usp. osnivanje, ukidanje i obnavljanje župe kan. 515 § 2).

2.4. Osobine subjekta za promaknuće na službu

Can. 149 - § 1. Ut ad officium ecclesiasticum quis promoveatur, debet esse in Ecclesiae communione necnon idoneus, scilicet iis qualitatibus praeditus, quae iure universali vel particulari aut lege foundationis ad idem officium requiruntur.

§ 2. Provisio officii ecclesiastici facta illi qui caret qualitatibus requisitis, irrita tantum est, si qualitates iure universali vel particulari aut lege foundationis ad validitatem provisionis expresse exigantur; secus valida est, sed rescindi potest per decretum auctoritatis competentis aut per sententiam tribunalis administrativi.

§ 3. Provisio officii simoniace facta ipso iure irrita est.

Kan. 149 - § 1. Da bi netko bio promaknut u crkvenu službu, mora biti u crkvenom zajedništvu i prikladan, to jest mora imati one osobine koje se za dotičnu službu traže općim ili krajevnim pravom ili odredbom utemeljenja.

§ 2. Povjeravanje crkvene službe onome tko nema traženih osobina samo je tada nevaljano kad se općim ili krajevnim pravom ili odredbom utemeljenja osobine izričito traže za valjanost povjerenja; inače je valjano, ali se može poništiti odlukom mjerodavne vlasti ili presudom upravnog suda.

§ 3. Povjeravanje službe obavljeno sa simonijom po samom je pravu ništavo.

Da bi uopće netko bio promaknut u crkvenu službu traži se troje:

- mora biti u crkvenom zajedništvu (in Ecclesiae communiore);
- prikladan (idoneus);
- da nije obavljeno sa simonijom.

a) *U crkvenom zajedništvu*: Prirodno je (ex ipsa natura rei) i logično zahtijevati od nekoga koga se promiče (i da se sačuva: usp. kan. 194 § 1, br. 2) u crkvenu službu da mora biti u crkvenom zajedništvu (usp. kan. 316 § 1; 512 § 1; 171 § 1, br. 4). Kan. 205, kaže nam da su u potpunom zajedništvu Katoličke crkve: "oni kršteni koji se u njezinom vidljivom uređenju povezuju s Kristom, i to vezama *ispovijedanja vjere* (vinculis professionis fidei), *sakramenata* (sacramentorum) i *crkvenog upravljanja* (ecclesiastici regiminis)." Dakle, tu se zahtijeva zajedništvo: *vjere, kulta i poslušnosti*. U crkvenom zajedništvu nisu: *heretici, otpadnici i raskolnici*, pa makar za to nisu osobno krivi. Takvi ne mogu biti promaknuti (biti primljeni) u crkvene službe (usp. kan. 1331 § 2, br. 4; 194 § 1, br. 2).

b) *Prikladnost*. Samu prikladnost tumači kan. 149 § 1: "to jest mora imati (da bi se osoba promaknula u crkvenu službu m. op.) one osobine koje se za dotičnu službu traže općim ili krajevnim pravom ili odredbom utemeljenja." Ako se prikladnost traži "ad validitatem" i tu određenu kvalitetu zahtijeva opće

pravo (usp. kan. 150), partikularno pravo (npr. redovničko pravo) ili "lege foundationis" - ustanovni zakon - odredba utemeljenja (usp. kan. 1303) u takvom slučaju nedostatak prikladnosti čini samo promaknuće (davanja službe) "ipso iure" nevaljanim. Ako bi se radilo o nebitnim kvalitetama, tj. o kvalitetama koje nisu "ad validitatem", onda je promaknuće valjano, ali se prema § 2, može poništiti odlukom mjerodavne vlasti ili presudom upravnog suda. U takvom slučaju postupno suđenje (De processibus) nije mjerodavano jer, naime, kan. 1400 § 2. propisuje: "Ipak, sporovi nastali iz čina upravne vlasti mogu biti podneseni samo poglavaru ili upravnom sudu (ad Superiorem vel ad tribunal administrativum)."

U Kodeksu iz 1917., kan. 153 § 2, stalo je: "*Assumatur, omnibus perpensis, magis idoneus sine ulla personarum acceptatione*", a u Zakoniku iz 1983, nema govora o tome tko je podesniji, "*magis idoneus*", nego je rečeno jednostavno "prikladan" - *idoneus*. To je radi toga što je mjerodavnoj vlasti ostavljeno više slobode (bitno je da je netko prikladan) pri povjeravanju crkvene službe odnosno pri promaknuću u crkvenu službu. Prikladnost se traži u trenutku promaknuća, ako pravo ili odredba utemeljenja nešto drugo ne određuje.

O prihvaćanju ili ne prihvaćanju crkvene službe ovaj kanon ništa ne govori. U tom smislu usp. kan. 159; 163; 177; 187; 274 § 2, 1371, br. 2; 601.

Obaveza je i polaganja ispovijesti vjere za neke crkvene službe, npr. prema kan. 833 - br. 6: "Obvezni su osobno položiti ispovijest vjere, po obrascu koji je odobrila Apostolska Stolica: (...) pred mjesnim ordinarijem ili njegovim ovlaštenikom župnici, rektor, nastavnici bogoslovlja i filozofije u sjemeništima kad preuzimlju službu (...)

c) *Simonija*. Ovdje se misli na simoniju kod kandidata i kod poglavara. O simoniji vidi u Dj 8, 9-25, posebno redci 18-19: "Kad Šimun vidje da se polaganjem ruku apostolskih daje Duh, ponudi apostolima novaca, govoreći: "Dajte i meni tu moć da svatko na koga položim ruke primi Duha Svetoga." Dakle, kupovinom (novcem) do promaknuća u crkvenu službu nikako! Takva rabota "ipso iure irrita est" (usp. kan. 149 § 3)⁶.

2.5. Služba povezana s cjelovitom brigom za duše

Can. 150 - *Officium secumferens plenam animarum curam, ad quam adimplendam ordinis sacerdotalis exercitium requiritur, ei qui sacerdotio nondum auctus est valide conferri nequit.*

Kan. 150 - Služba koja je povezana s cjelovitom brigom za duše, za obavljanje koje se traži vršenje svećeničkog reda, ne može se valjano dati onome tko još nije zaređen za svećenika.

⁶ Usp. CIC 1917, kan. 729.

Službe koje su povezane s cjelovitom brigom za duše su, npr. službe gdje se traži slavljenje svete Mise, sakramenta svete ispovijedi, bolesničkog pomazanja; npr. župnička služba (usp. kan. 521).⁷ Takve se službe ne mogu valjano dati onome tko nije još zaređen za svećenika; takve službe ne podliježu ni zastari (usp. kan. 199, br. 6). Što se tiče odredbe kan. 517 § 2, tu se ne radi o povjeravanju župske službe već se nekome povjeri da sudjeluje u pastoralnom djelovanju župe, tj. povjeravaju mu se neke župske funkcije. Ovdje se ne misli ni na kan. 274 gdje se kaže da samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se traži sveti red ili vlast crkvenog upravljanja, npr. đakoni su klerici ali oni ne mogu dobiti, prema kan. 150, crkvenu službu koja je povezana s cjelovitom brigom za duše koje se traži vršenje svećeničkog reda.

2.6. Ne odgađanje povjeravanja službe

Can. 151 - Provisio officii animarum curam secumferentis, sine gravi causa ne differatur.

Kan. 151 - Povjeravanje službe povezane s brigom za duše neka se ne odgađa ako nema važna razloga.

Odredba kanona 151 da se ne odgađa povjeravanje službe povezane s brigom za duše ako nema važnog razloga, pokazuje brigu zakonodavca za duše. Tu nije određeno konkretno koliko vremena već je propisano "neka se ne odgađa", a CIC 1917, u kan. 155. propisivao je da se za povjeravanje (popunjenje) službe za koju nije posebnim zakonom predviđen posebni rok, povjeravanje ne smije odgoditi preko šest mjeseci, korisnih od kada se sazna za ispražnjenje, izuzevši slučaj da prilike mjesta traže da se odgodi povjeravanje koje župe: kan. 155, 458, CIC iz 1917.

Zakonik ne kaže "plenam animarum curam" (kan. 150), nego jednostavno "animarum curam" (kan. 151), bitno je da se radi o službi koja je povezana s brigom za duše⁸ i takvu službu treba što prije povjeriti određenom službeniku.

2.7. Nespojivost služba

Can. 152 - Nemini conferantur duo vel plura officia incompatibilia, videlicet quae una simul ab eodem adimpleri nequeunt.

Kan. 152 - Neka se nikome ne daju dvije ili više nespojivih služba, takvih naime koje ista osoba ne može zajedno obavljati.

Nije zabranjeno dati jednoj osobi više služba ako samo pravo to ne zabranjuje (usp. npr. kan. 526 § 2), ipak osoba mora biti sposobna izvršiti ono što

⁷ Usp. kan. 351 § 1; 378 § 1, br. 4; 425 § 1; 478 § 1, i 1420 § 4; 473 § 2; 495 § 1; 553; 509 § 2; 262; 521 § 1, i 546; 539; 556; 564.

⁸ Usp. o neodgađanju izbora: kan. 165; 177; 179 § 1.

služba zahtijeva; ako jedna osoba ne može odgovoriti zahtjevima službe onda nije niti razborito povjeravti više služba istoj osobi. Ipak, treba biti svjestan da odredba kan. 152 proizlazi iz same naravi stvari (*ex natura rei*). Ta nespojivost može biti *fizička de facto*, kada bi se npr. povjerilo više rezidencijalnih (stolnih) služba istoj osobi, a može biti i *pravna ex lege*. Ondje gdje zakon određuje nespojivost ili nesposobnost treba se toga držati (usp. npr. kan. 423 § 2; 425 § 1; 478 § 2; 492 § 3; 1420 § 1; 1436 § 1; 636 § 1; 526 § 1; 1298; 1447; 1550 § 2 br. 1) i povjeriti službe različitim osobama. Zabrana zasigurno postoji kada bi se dvije nespojive službe (*officia incompatibilia*) povjerile u naslovu (titulu) : npr. župnik dviju župa (župnik je titular samo jedne župe, a druge može biti upravitelj), dijecezanski biskup dviju dijeceza... Ako bi se slučajno povjerilo jednoj osobi dvije ili više nespojivih služba onda se takva odluka može poništiti uloživši zahtjev za ništavost ili odlukom mjerodavnog poglavara ili presudom upravnog suda (usp. kan. 149 § 2).

2.8. Prazna služba, obećanje službe

Can. 153 - § 1. *Provisio officii de iure non vacantis est ipso facto irrita, nec subsequenti vacatione convalescit.*

§ 2. *Si tamen agatur de officio quod de iure ad tempus determinatum confertur, provisio intra sex menses ante expletum hoc tempus fieri potest, et effectum habet a die officii vacationis.*

§ 3. *Promissio alicuius officii, a quocumque est facta, nullum parit iuridicum effectum.*

Can. 154 - *Officium de iure vacans, quod forte adhuc ab aliquo illegitime possidetur, conferri potest, dummodo rite declaratum fuerit eam possessionem non esse legitimam, et de hac declaratione mentio fiat in litteris collationis.*

Kan. 153 - § 1. Povjeravanje pravno popunjene službe ništavo je samo po sebi i ne postaje valjano ako služba naknadno postane prazna.

§ 2. Ali, ako se radi o službi koja se po pravu daje na određeno vrijeme, povjeravanje se može obaviti u roku od šest mjeseci prije isteka toga vremena i ima učinak od dana kad služba postane prazna.

§ 3. Obećanje bilo koje službe, dano bilo od koga, nema nikakva pravnog učinka.

Kan. 154 - Pravno prazna služba, koju netko možda nezakonito još ima, može se dati samo ako je propisno proglašeno da to zadržavanje nije zakonito i ako se to proglašenje spomene u dopisu povjeravanja.

Crkvena služba može biti prazna pravno i činjenično.

Pravno je služba prazna ako joj nedostaje naslovnik (titular) koji bi na zakonski način bio određen i uveden u službu (kan. 147). Neka služba, iako je pravno prazna, može biti nezakonito zauzeta (okupirana) od nekoga iako mu je isteklo vrijeme službe, koji je ne želi napustiti, ili kada netko, bez naslova ili s naslovom kojega je dala nemjerodavna vlast zadržaje službu.

U slučaju nezakonitog zadržavanja službe sa strane drugoga, mjerodavna vlast može poduzeti pravni postupak kanonskog povjeravanja i u tom se slučaju razjasni odnosno deklarira da je posjedovanje, zadržavanje službe nepravno i takvu deklaraciju treba spomenuti u pisanom dokumentu povjeravanja službe (*litteris collationis*). Razjašnjenje treba biti učinjeno sa svim pravnim formalnostima (*rite declaratum*), jer u takvom slučaju, uz odluku (*decretum*) ili kako kan. 154. kaže "in *litteris collationis*" (naš prevodilac prevodi: *u dopisu povjeravanja*) treba spomenuti (*mentio*) ili presudu upravnog suda ili administrativni akt, tj. proglašenje nezakonitosti zadržavanja dotične službe (usp. kan. 154).

Činjenično je služba prazna ako onaj tko je određen (imenovan) za neku službu ne želi je preuzeti (prihvatiti imenovanje) ili ako na nju nitko još nije određen, nema, naime, još naslovnika. Crkvene se službe daju na neodređeno i određeno vrijeme (npr. 5 godina).

Kanon 153 donosi *opće načelo*: ne može se kanonski povjeriti služba koja nije pravno prazna, to je pod kaznu nevaljanosti, nevaljanosti koja se ne može sanirati ni onda ako se ispražnjenje obistini (ostvari) odmah nakon povjerenja službe. Svrha je toga načela: otkloniti i izbjeći možebitna pogađanja, dogovore i abuzuse.

U slučajevima gdje se služba povjerava po pravu na određeno vrijeme (§ 2) povjeravanje se može obaviti u roku od šest mjeseci (*intra sex menses*) prije isteka vremena i ima učinak od dana kada služba postane prazna (usp. o biskupu koadjutoru: kan. 403 § 3).

Svrha je odredbe § 3. da se izbjegne klientela, povlaštenosti, posebne naklonosti i šteta služenja na službi kako je to određeno pravom.

2.9. Zamjena u davanju službe

Can. 155 - Qui, vicem alterius neglegentis vel impediti supplens, officium confert, nullam inde potestatem acquirit in personam cui collatum est, sed huius condicio iuridica perinde constituitur, ac si provisio ad ordinariam iuris normam peracta fuisset.

Kan. 155 - Tko zamjenjujući koga drugoga nemarnog ili spriječenog daje službu, ne stječe time nikakvu vlast nad osobom kojoj je dao službu, nego se njezin pravni položaj određuje jednako kao da je povjeravanje obavljeno prema redovitoj pravnoj odredbi.

Zakonik je predvidio i ovaj slučaj, naime, kada mjerodavna vlast ne izvrši radi nemara ili spriječenosti bilo fizičke bilo moralne bilo pravne (bolest, odsutnost, itd.; posebni razlozi ili razboritost; pravna zabrana, npr. kan. 415; 481 § 2; 1331 § 1, br. 3; § 2, br. 2), povjeravanje neke službe, u tom slučaju intervenira druga vlast i povjeri određenu službu (usp. kan. 421 § 2). U tom slučaju se ne mijenja pravni položaj osobe kojoj je povjerena služba, nego se njezin pravni položaj određuje jednako kao da je povjeravanje obavljeno prema

redovitoj pravnoj odredbi, tj. hijerarhijska ovisnost takvih osoba u odnosu na vlastite poglavare ostaje nepromjenjena.

2.10. Pismeni način

Can. 156 - Cuiuslibet officii provisio scripto consignetur.

Kan. 156 - Povjeravanje bilo koje službe neka se obavi napismeno.

U skladu s kan. 51 kanonsko se povjeravanje, jer se radi o pojedinačnoj odluci (decretum) treba dati napismeno. Iako kan. 156, traži povjeravanje službe "napismeno" - *scripto consignetur* - ipak je to opći zahtjev koji vrijedi *ad liceitatem*, osim ako za pojedine slučajeve nije određeno *ad validitatem* (npr. usp. kan. 474). Ovdje treba imati na umu i odredbu kan. 154 gdje se govori o "dopisu povjeravanja" - *in litteris collationis*, smatramo da je ta odredba kan. 154 bitna i da je *ad validitatem* za onaj posebni slučaj.

2.11. Slobodno podjeljivanje

Can. 157 - Nisi aliud explicitae iure statuator, Episcopi dioecesani est libera collatione providere officiis ecclesiasticis in propria Ecclesia particulari.

Kan. 157 - Zadaća je dijecezanskog biskupa da u svojoj partikularnoj Crkvi slobodnim podjeljivanjem popunja crkvene službe, osim ako se pravom izričito određuje nešto drugo.

Pravni pojam "dijecezanski biskup" treba uzeti prema odredbi kan. 134 § 3. Dakle, zadaća je dijecezanskog biskupa i svih onih koje pravo (u pravu) izjednačuje s dijecezanskim biskupom (usp. kan. 381 § 2) da u svojoj partikularnoj Crkvi slobodnim podjeljivanjem popunjavaju crkvene službe⁹. Naime, ovdje treba naglasiti da dijecezanskom biskupu u njegovoj partikularnoj Crkvi (usp. kan. 368) "u biskupiji koja mu je povjerena pripada sva redovita, vlastita i neposredna vlast (...) izuzevši slučajeve koji su pravnom ili odlukom rimskog prvosvećenika pridržani vrhovnoj ili nekoj drugoj crkvenoj vlasti" (kan. 381 § 1).

Dijecezanski biskup slobodnim podjeljivanjem popunja crkvenu službu¹⁰ i onda kada za popunjavanje službe prethodi savjetovanje odnosno kada, po

⁹ Usp. *Christus Dominus*, br. 28; *Ecclesiae Sanctae* I, 18, § 1.

¹⁰ Da li crkveni poglavar može sam sebi imenovati na neku crkvenu službu? Da sam sebe ne može predložiti za crkvenu službu imamo propis kanona 160, a da sam sebe može imenovati na crkvenu službu, nema izričite zabrane, (usp. CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto canonico...*, str.211, bilješka 1.); Kan. 274 § 2, propisuje: "Klerici su obavezni

pravu, mora tražiti savjet ili pristanak od pojedinih fizičkih osoba ili od nekog zbora (pravne osobe) ili skupa osoba (usp. nrp. kan. 127; savjetovanje: kan. 494 § 1; 509 § 1; 524; 531 § 3; 547; 553 § 2) ili izbor (usp. kan. 497, br. 1) za imenovanje.¹¹

O povjeravanju crkvene službe u nekoj biskupiji nekom redovničkom članu, *dijecezanski biskup imenuje redovnika na prijedlog ili barem s pristankom mjerodavnog poglavara* (kan. 682 § 1; 520, 738 § 2).¹² Veoma je važna odredba, uvjet: *osim ako se pravom izričito određuje nešto drugo*. Drugim riječima, Zakonik pripušta i iznimke. *Iznimka mora biti izričito određena u pravu*.

3. PREDLAGANJE

3.1. Pojam predlaganja

Predlaganje je označavanje kandidata za određenu crkvenu službu. Predlaže onaj tko ima pravo mjerodavnoj vlasti predložiti nekoga da potvrdi ili odobri njegov čin i da predloženoga postavi na predloženu crkvenu službu, tj. da ga postavi, odnonsno da mu dade određeni naslov. Predlaganje se razlikuje bitno od izbora jer pravo predlaganja spada ili na određenu fizičku osobu ili na određenu pravnu osobu ili skupinu fizičkih osoba, dok je izbor zajednički čin koji spada na pravnu osobu ili skupinu osoba koji zakonitim glasovanjem dolaze do legalnog izbora. Predložiti se može više osoba (usp. kan. 160 § 1), dok kod izbora dolazi do izraza određivanje samo jednoga kandidata s određenim brojem glasova (usp. kan. 176).

Pravna ustanova predlaganja je tipična za patronatsko pravo koje datira još tamo od 313. god. II. vatikanski sabor u Dekretu "Christus Dominus" o *pastoralnoj službi biskupa*, br. 20, određuje, što se tiče *biskupa* "da se u buduće građanskim vlastima više ne ustupaju nikakva prava ili povlastice pri izboru, imenovanju, predlaganju ili određivanju osobe za biskupsku službu." Isto tako: "ne dirajući pravo redovnika" treba dokinuti, sva prava predlaganja, imenovanja župnika (usp. CD 31).¹³ Ustanovljenje, imenovanje, uvođenje i davanje ovlasti za crkvene službe u svojoj biskupiji spada na dotičnog dijecezanskog biskupa, a predlaganje i označavanje može spadati, prema propisima prava, na fizičku ili pravnu osobu ili skup osoba. Npr. za postaviti nekoga redovnika na crkvenu službu u dijecezi, dijecezanskom biskupu treba predhodno predlaganje ili pristanak mjerodavnog redovničkog poglavara.

---

primiti i vjerno vršiti zadaću koju im povjeri njihov ordinarij, osim ako ih ispričava zakonita smetnja."

¹¹ Usp. kan. 98 § 2; 253 § 1; 470; 473; 477 § 1; 492 § 1; 494 § 1; 497; 502 § 1; 508; 509 § 1; 523; 539; 547; 553 § 2; 557 § 1; 1420 § 1; 1421 § 1; 1435.

¹² Usp. JURE BRKAN, *Apostolat redovničkih ustanova (kanoni 673-683)*, u: Služba Božja XXXI/1991, 2, 123-124.

¹³ Usp. *Ecclesiae Sanctae* I, 18; o patronatskom pravu vidi: CIC 1917 kan. 1448.

3.2. Način predlaganja

Can. 158 - § 1. Praesentatio ad officium ecclesiasticum ab eo, cui ius praesentandi competit, fieri debet auctoritati cuius est ad officium de quo agitur institutionem dare, et quidem, nisi aliud legitime cautum sit, intra tres menses ab habita vacationis officii notitia.

§ 2. Si ius praesentationis cuidem collegio aut coetui personarum competat, praesentandus designetur servatis cann. 165-179 praescriptis.

Kan. 158 - § 1. Predlaganje za crkvenu službu onaj komu pripada pravo predlaganja mora obaviti vlasti koja je mjerodavna za postavljanje na dotičnu službu i to, osim ako je zakonito određeno nešto drugo, u roku od tri mjeseca pošto primi obavijest da je služba prazna.

§ 2. Ako pravo predlaganja pripada kojemu zboru ili skupini osoba, neka se onaj tko treba da bude predložen odredi uz održavanje propisa kan. 165-179.

Kanoni 158-163 o predlaganju za crkvenu službu, iako preuređeno, dosta se temelje na poglavlju: "De iure patronatus" CIC 1917 kan.: 1460 §§ 1 i 4; 1436, 1461; 1465 § 1; 1466 §§ 1 i 3; 1468.

Predlagati može:

- fizička osoba (npr. usp. kan. 377 § 4; 557 § 2; 682 § 2);
- pravna osoba (universitas personarum: *Collegium* = zbor: kan. 115 § 2),
- skupina osoba (mnoštvo -pluralitas- fizičkih osoba; *Coetus* = skupina koja nema pravne osobnosti).

Ako pravo predlaganja spada na pravnu osobu ili skupinu fizičkih osoba, način određivanja dotične osobe dobije se putem izbora zbornim (kolegijalnim) načinom, kako propisuje pravo ili statut (usp. kan. 119). Predlaže se mjerodavnoj vlasti, ako pravo drugačije ne propisuje, koja ima pravo osnivati, obnavljati i ukidati crkvenu službu (usp. kan. 148; 163).

Kada pravo predlaganja pripada zboru ili skupini osoba onda predlaganje treba učiniti u roku od tri iskoristiva mjeseca (usp. kan. 201 § 2) od saznanja da je dotična služba prazna, ako drugačije ne određuje partikularno pravo ili odredba utemeljenja (*lege foundationis*). Neka se onaj tko bude predložen odredi uz održavanje propisa kan. 165-179.

3.3. Spremnost predloženoga

Can. 159 - Nemo invitus praesentetur; quare qui praesentandus proponitur, mentem suam rogatus, nisi intra octiduum utile recuset, praesentari potest.

Kan. 159 - Neka nitko ne bude predložen protiv svoje volje; stoga onaj tko je predstavljen za predlaganje, upitan za mišljenje, ako u osam iskoristivih dana ne odbije, može biti predložen.

Zakonodavac je uzeo u obzir dostojanstvo ljudske osobe i donio opći propis: neka nitko ne bude predložen za crkvenu službu protiv svoje volje odnosno protiv pristanka (*nemo invitus praesentetur*). To načelo nije "ad validitatem" već važno upozorenje crkvenim poglavarima. Bilo bi nerazborito zanemarivati to načelo i onda kada *klerici* (usp. kan. 274 § 2; 1371, br. 2) i *članovi ustanova posvećenoga života* (kan. 601) trebaju biti poslušni svojim poglavarima kada im zapovijedaju u skladu s općim i partikularnim propisima.

Dakle, mjerodavni crkveni poglavar trebao bi onoga tko je predstavljen za predlaganje, upitati za mišljenje te ako u roku od osam iskoristivih dana ne odbije (ima osam dana za odluku), može ga se predložiti za određenu crkvenu službu. Ovdje je prihvaćeno 43. načelo iz "Regulae Juris" u: VI. knjizi Dekretala Bonifacija VIII: "Qui tacet consentire videtur" odnosno prihvaćeno je načelo "*Silentium sumitur pro consensu*".

Uvijek ostaje kandidatu *pravo na odreku* prije postavljanja (kan. 161 § 2) i nakon postavljanja na crkvenu službu (kan. 184 § 1; 187-189).

3.4. Jedan ili više kandidata

Can. 160 - § 1. Qui iure praesentationis gaudet, unum aut etiam plures, et quidem tum una simul tum successive, praesentare potest.

§ 2. Nemo potest seipsum praesentare; potest autem collegium aut coetus personarum aliquem suum sodalem praesentare.

Kan. 160 - § 1. Tko ima pravo predlaganja, može predložiti jednoga ili više njih, i to kako zajedno tako i jednoga za drugim.

§ 2. Nitko ne može predložiti samoga sebe; ali, zbor ili skupina osoba može predložiti nekoga od svojih članova.

Tko ima pravo predlaganja može u propisanom roku (tri iskoristiva mjeseca) predložiti jednu (unum) ili više osoba (plures) zajedno (una simul) ili jednu osobu za drugom (successive).

Kada se predlaže više kandidata zajedno onda, ako se traži samo jedan od njih, mjerodavni poglavar može prihvatiti bilo kojega od njih koji je pogodan za dotičnu crkvenu službu.

Predlaganje kandidata jednoga za drugim vrši se onda kada još nije došlo do popunjavanja sa strane mjerodavne vlasti. U ovakvom slučaju, smatramo da se može predložiti i osoba koja je već bila predlagana na dotičnu službu sve dotle dok je i kada je dotična služba prazna, jer predlagani uvijek ima *ius ad rem* i ne može ga proizvoljno lišiti toga prava onaj koji ga je predložio. Zakonik iz 1983. ispustio je formulaciju koja se nalazila u Kodeksu iz 1917, kan.1460 § 4 "ne escludat quos prius praesentavit" - samo ne smije isključiti one, koje je već predložio. Tim što Zakonik iz 1983. ne govori o bivšem propisu, ne znači da je protiv.

§ 2. donosi formalnu zabranu i izuzeće:

a) *Nitko ne može predložiti samoga sebe* za crkvenu službu;

b) prema pravnim propisima, za crkvenu službu može predložiti ili zbor ili skupina osoba, nekoga od svojih članova (suum sodalem). U tom slučaju svaki član dotičnog zbora ili skupine osoba, prema propisima prava, sudjeluje u predlaganju nekoga od svojih kolega (članova dotičnog zbora ili skupine) za crkvenu službu, to nije predlaganje samoga sebe već nekoga od članova zbora ili skupine čiji je on član.

3.5. *Neprikladni kandidati*

Can. 161 - § 1. Nisi aliud iure statuatur, potest qui aliquem praesentaverit non idoneum repertum, altera tantum vice, intra mensem, alium candidatum praesentare.

§ 2. Si praesentatus ante institutionem factam renuntiaverit aut vita decesserit, potest qui iure praesentandi pollet, intra mensem ab habita renuntiationis aut mortis notitia, ius suum rursus exercere.

Kan. 161 - § 1. Tko je predložio onoga za koga se otkrije da je neprikladan, može samo još jednom, u roku od mjesec dana, predložiti drugoga, osim ako se pravom određuje nešto drugo.

§ 2. Ako se predloženi odrekne ili umre prije nego se obavi postavljanje, onaj tko ima pravo predlaganja može, u roku od mjesec dana pošto primi obavijest o odreknuću ili smrti, ponovno vršiti svoje pravo.

U slučaju da se predloži netko tko je neprikladan za određenu crkvenu službu, onaj tko ima pravo predlagati može samo još jednom, u roku od mjesec dana, predložiti drugoga. Nezadovoljni predlagač, u slučaju da mjerodavna crkvena vlast odbije predloženomu dati određenu službu radi neprikladnosti, ima pravo uložiti utok protiv te upravne odluke u roku od 15 iskoristivih dana (usp. kan. 1737 § 2). Sud neprikladnosti ima pravo dati mjerodavna vlast za postavljanje u službu (kan. 163). Ona ima ne samo pravo nego i obvezu prihvatiti ili ne prihvatiti predlaganje određene osobe, normalno, nakon razborite prosudbe nakon eventualno prikupljenih informacija o kandidatu.

Valja voditi računa da odreka treba proizlaziti (biti obznanjena) iz nekoga formalnog akta - učinjena napismeno ili pred dvojicom svjedoka s učinjenim zapisnikom. Za obavijest o smrti dosta je provjerena javna vijest.

Prema § 2. u slučaju smrti ili odreke predloženoga onaj tko ima pravo predlagati, u roku od mjesec dana pošto primi obavijest o odreknuću ili smrti, ponovno može vršiti svoje pravo koje mu daje kan. 161 § 1.

3.6. *Gubitak prava predlaganja*

Can.162 - Qui intra tempus utile, ad normam can. 158, § 1 et can. 161, praesentationem non fecerit, itemque qui bis praesentaverit non idoneum repertum, pro eo casu ius praesentationis amittit, atque auctoritati, cuius est institutionem dare, competit libere providere officio vacanti, assentiente tamen proprio provisi Ordinario.

Kan. 162 - Tko u iskoristivo vrijeme, prema odredbi kan. 158, § 1 i kan. 161, nije obavio predlaganje, a tako i onaj tko je dva puta predložio nekoga za koga se otkrije da je neprikladan, gubi za taj put pravo predlaganja, pa tada pripada vlasti koja je mjerodavna za postavljanje da slobodno popuni praznu službu, ali s pristankom vlastita ordinarija onoga kome se služba daje.

Tri su pretpostavke u kan. 162. za gubitak prava predlaganja:

1. kada se ne predloži za crkvenu službu u roku od tri mjeseca od vijesti da je služba prazna (kan. 158 § 1);
2. kada se ne predloži kandidata u roku od mjesec dana od vijesti da je uslijedila odreka ili smrt (kan. 161 § 2);
3. kada se predloži dva puta neprikladnu osobu (kan. 162).

Prestanak prava predlaganja ne predstavlja dokinuće prava za slijedeći slučaj kada služba ponovno postane prazna, tj. ova se pravna odredba odnosi samo za taj slučaj a ne na susljedna ispražnjenja dotične službe.

U predviđenim kaznenim mjerama kompletirani su propisi za određene slučajeve u kan. 158, § 1 i 161. U tim slučajevima došlo je do pravnog ispražnjenja službe (ipso iure) i do izražaja slobodne podjele crkvene službe sa strane mjerodavne vlasti bez predlaganja, tj. ona slobodno označava osobu i potvrđuje službu. U takvim slučajevima može se podnijeti utok hijerarhijskom poglavaru ili upravnom sudištu (kan. 1400 § 2).

Važno je zapaziti propis: "S pristankom vlastita ordinarija onoga kome se služba daje" (kan. 162). U tom slučaju se podrazumijeva da su mjerodavna vlast koja daje službu i kandidatov vlastiti ordinarij različiti. U slučaju redovničke osobe, već je propisano da se s njom ne može raspolagati bez pristanka njegova mjerodavnog poglavara - ordinarija.

3.7. *Kanonsko postavljanje*

Can. 163 - Auctoritas, cui ad normam iuris competit praesentatum instituere, instituat legitime praesentatum quem idoneum reppererit et qui acceptaverit; quod si plures legitime praesentati idonei reperti sint, eorundem unum instituere debet.

Kan. 163. Vlast prema pravnoj odredbi mjerodavna da postavi predloženoga neka postavi zakonito predloženoga i prikladnim nađenoga ako on prihvaća; ali, ako je više zakonito predloženih nađeno prikladnim, mora postaviti jednoga od njih.

Postavljanje je obvezno pod dva uvjeta:

1. ako je kandidatu priznata prikladnost u smislu kan. 149, § 1.

U slučaju više predloženih, a svi su prikladni, ne traži se tko je prikladniji "magis idoneum" (usp. CIC 1917 kan. 1466 § 1) već se mora postaviti na crkvenu službu jednog od njih (eorundem unum);

2. Ako kandidat prihvaća službu prema kan. 159.

Stoga, ako je kandidat zakonski predložen i ako mu je priznata prikladnost on ima *ius ad rem* (on ima pravo na službu) i mjerodavna ga vlast mora (ona ima obvezu), ako on prihvaća (kan. 159), postaviti na crkvenu službu i time dobiva *ius in re*.

U slučaju da je predloženo više prikladnih kandidata za određenu službu (kan. 160 § 1) mjerodavna vlast mora postaviti jednoga od predloženih.

U slučaju da mjerodavna vlast ne prihvati predloženoga onda treba donijeti rješenje odnosno odluku prema propisima kan. 51. U slučaju da mjerodavna vlast ne izda odluku te primjeni administrativnu šutnju, stvar treba vrednovati prema kan. 57 § 3. Šta se tiče možebitnoga utoka treba postupiti prema kan. 1737 § 2.

Za dijecezanske službe mjerodavna je vlast dijecezanski biskup (kan. 157; usp. kan. 682 § 1)), a za druge službe mjerodavnost se vidi kako iz općeg i partikularnog prava tako iz odredbe utemeljenja - iz ustanovnog zakona.

Postavljanje na crkvenu službu treba biti u pisanoj formi i besplatno. Kada bi se tražilo neko plaćanje, novac, onda bi to bila simonija i kao posljedica simonije sam bi akt postavljanja *ipso iure* bio ništav (usp. kan. 149 § 3).

4. IZBOR

Izbor¹⁴ imamo onda kada neka pravna osoba zborna ili skup osoba zajedno, prema propisima prava, glasovanjem izabire odnosno određuje kandidata za određenu crkvenu službu. U pravilu, izbor ima učinak tek onda kada ga potvrdi mjerodavna crkvena vlast i pravno postavi na dotičnu službu ili u nekim, već pravno predviđenim slučajevima, dosta je da izabrani prihvati izbor bez potrebe da ga netko potvrdi ili prihvati kao, npr. u slučaju izbora Rimskog biskupa (kan. 332 § 1)¹⁵.

4.1. Općenito zakonsko načelo

Can. 164 - Nisi aliud iure provisum fuerit, in electionibus canonicis servantur praescripta canonum qui sequuntur.

Kan. 164 - U kanonskim izborima neka se obdržavaju propisi kanona koji slijede, osim ako je pravom predviđeno nešto drugo.

Kan. 164. donosi opće zakonsko načelo: u kanonskim izborima neka se obdržavaju propisi kanona 165-179, osim ako je pravom predviđeno nešto drugo. To "nešto drugo", ostavlja veliki prostor posebnom pravu.¹⁶

To znači da u određenim slučajevima opće pravo dopušta posebno pravo o izborima. Npr. Rimski se biskup bira prema posebnim propisima¹⁷, pojedine pravne osobe ili skupine osoba mogu imati vlastite propise o izborima. Tko ima vlastite pravno odobrene propise o izborima, njih treba obdržavati sve dotle dok ih se zakonito ne dokine ili izmijeni ili dopuni.¹⁸

¹⁴ Izbor se najviše razlikuje od predlaganja u tome što predlagati može jedna fizička osoba, obitelj, pravna osoba i skup osoba koja ima pravo predlaganja na neku crkvenu službu, a izbor vrši, prema propisima općeg ili partikularnog prava, samo zbor ili skup osoba, koje imaju pravo birati odnosno biraju osobe koje imaju aktivno pravo glasa.

¹⁵ Rimski biskup se bira prema Apostolskoj konstituciji pape Pavla VI. *Romano Pontifici eligendo* od 1. 10. 1975. god. (AAS, LXVII/1975, str. 609-645).

¹⁶ Usp. kan. 332 § 1 i 349, 352 §§ 2-3, 377 §§ 1 i 5; 452 § 1; 441, br. 3, 497; 625 § 1 i 626; 523; 557 § 1; 565. itd.

¹⁷ Usp. bilješka 15.

¹⁸ Uglavnom, Ustanove posvećenoga života vrše izbore prema vlastitim Konstitucijama ili općim ili posebnim statutima i pravilnicima. Način djelovanja pravnih osoba uređuje se Statutima (usp. kan. 94), ako u Statutima nije predviđeno kako se vrši izbor onda treba postupiti prema kanonima 165-179. i 119.

4.2. *Iskoristivo vrijeme*

Can. 165 - Nisi aliud iure aut legitimis collegii vel coetus statutis cautum sit, si cui collegio aut coetui personarum sit ius eligendi ad officium, electio ne differatur ultra trimestre utile computandum ab habita notitia vacationis officii; quo termino inutiliter elapso, auctoritas ecclesiastica, cui ius confirmandae electionis vel ius providendi successive competit, officio vacanti libere provideat.

Kan. 165 - Zbor ili skupina osoba koja ima pravo izbora za službu neka ne odgađa izbor više od tri iskoristiva mjeseca, koji treba da se računaju od primljene obavijesti da je služba prazna, osim ako je pravom ili statutom zbora ili skupine osoba određeno nešto drugo; ako se taj rok ne iskoristi, crkvena vlast, kojoj pripada pravo da potvrdi izbor ili pravo naknadnog povjeravanja, neka slobodno popuni praznu službu.

Prema općem Zakoniku, izbor treba obaviti u roku od tri iskoristiva mjeseca (trimestre utile) od primljene obavijesti da je služba prazna. To vrijeme za izbore, jednako je iskoristivo vrijeme (usp. o iskoristivom vremenu: kan. 201 § 2) kako za zbor (pravna osoba) tako i za skupinu osoba.

Ako se vrijeme koje propisuje opći Zakonik ne bi poštivalo odnosno *ako se taj rok od tri mjeseca ne iskoristi* onda crkvena vlast, kojoj pripada pravo da potvrdi izbor ili pravo naknadnog povjeravanja, neka slobodno popuni praznu službu. U tom slučaju služba podliježe pod slobodno podijeljivanje - libera collatione - prema propisima prava, zakonodavca ne zanimaju razlozi radi kojih se nije izvršio izbor, bitna je činjenica da u iskoristivom vremenu nije izvršen izbor. Ovakva kanonska odredba je kao neka vrsta kazne za one koji su morali, a nisu izvršili kanonski izbor i to je učinjeno radi spasenja duša kojima trebaju svi u Crkvi služiti.

Kan. 165, predviđa i druge propise o izborima (kan 164). Naime, Zakonik je postavio uvjet "nisi" čak na prvo mjesto *osim ako je pravom ili statutom zbora ili skupine osoba određeno nešto drugo*. Kan. 165 predviđa da se može pravom (npr. kada je riječ o dijecezanskom upravitelju: kan. 421 § 1) ili statutom odrediti nešto drugo, tj. kraći ili duži rok.

Dakle, iskoristivo vrijeme se može odrediti u konkretnom slučaju pravom ili statutom pravne osobe ili skupine osoba. U ovakvim slučajevima iskoristivo je vrijeme ono koje je određeno pravom ili statutom.

4.3. Saziv izbornika

Can. 166 - § 1. Collegii aut coetus praeses convocet omnes ad collegium aut ad coetum pertinentes; convocatio autem, quando personalis esse debet, valet, si fiat in loco domicilii vel quasi-domicilii aut in loco commorationis.

§ 2. Si quis ex vocandis neglectus et ideo absens fuerit, electio valet; attamen ad eiusdem instantiam, probata quidem praeteritione et absentia, electio, etiam si confirmata fuerit, a competenti auctoritate rescindi debet, dummodo iuridice constet recursum saltem intra triduum ab habita notitia electionis fuisse transmissum.

§ 3. Quod si plures quam tertia pars electorum neglecti fuerint, electio est ipso iure nulla, nisi omnes neglecti reapse interfuerint.

Kan. 166 - § 1. Predsjednik zbora ili skupine osoba neka sazove sve koji pripadaju zboru ili skupini; saziv pak, kad mora biti osoban, vrijedi ako je upućen u mjesto prebivališta ili boravišta ili u mjesto boravljenja.

§ 2. Ako tko od onih koji treba da se pozovu bude izostavljen i zbog toga odsutan, izbor je valjan; međutim, na njegovo traženje, pošto se dokaže izostavljanje i odsutnost, mjerodavna vlast mora izbor poništiti, makar bio i potvrđen, ali samo ako se pravno utvrdi da je utok bio uložen barem u roku od tri dana pošto je primljena obavijest o izboru.

§ 3. Ako je izostavljeno više od trećine izbornika, izbor je po samom pravu ništav, osim ako su svi izostavljeni stvarno prisustvovali.

Na izbore se moraju pozvati svi oni koji pravno pripadaju zboru ili skupini osoba te imaju pravo birati u određenom slučaju, izuzevši one koji su nesposobni za glasovanje o kojima govori kan. 171 ili one koji su spriječeni u smislu kan. 167 § 1.

Na izbore saziva izbornike predsjednik zbora ili skupine osoba, ili onaj koji ga zakonski zamjenjuje kao njegov opunomoćenik (delegat) prema formalnostima koje propisuje posebno pravo ili statuti ili pravilnik. Saziv izbornika je neophodan za valjanost izbora. Da bi se pristupilo samim izborima potrebno je da je nazočna barem nadpolovična većina ($1/2+1$) izbornika (kan. 119). To je *quorum* prisutnih koji se zahtijeva da bi se uopće moglo pristupiti izborima.

U odsutne ne treba ubrajati nesposobne za glasovanje jer po zakonu ne mogu sudjelovati u glasovanju (kan. 171). Način prisustvovanja na izborima onih koji su časovito bolesni ili zapriječeni treba odrediti u statutima ili posebnim pravom dotičnog zbora ili skupine osoba.

U sazivu (pozivu) na izbore treba odrediti *mjesto, dan i sat* gdje će se izbori održavati.

Izbor je po samom pravu ništav ako je izostavljeno više od trećine izbornika, osim ako su svi koji nisu bili pozvani stvarno prisustvovali na izborima. Dakle, nije dovoljno za valjanost izbora da su *neki* nepozvani bili prisutni već za valjanost izbora treba da prisustvuju izborima *svi* koji nisu bili pozvani.

d) U slučaju da je izostavljen (nije uredno pozvan na izbore) netko ili neki, manje od jedne trećine izbornika, izbor je valjan, ali osoba ili osobe koje nisu bile pozvane na izbore mogu u roku od tri dana, pošto je primljena obavijest o izborima, uložiti utok višoj hijerarhijskoj mjerodavnoj vlasti odnosno zatražiti poništenje izbora. U tom slučaju, ako se dokaže izostavljanje i odsutnost dotičnoga ili dotičnih te da je utok uložen u roku od tri dana, mjerodavna vlast, pa makar bio izbor već potvrđen, mora takav izbor poništiti.

e) Kada se radi o osobnom sazivu izbornika, takav saziv ne može biti preko tiska ili nekog općeg oglasa, već mora biti *neposrednim glasom*, preko telefona ili telegrafa, pismom na ruku ili poštom (preporučeno), osim ako drukčije nije propisano u partikularnom pravu ili statutima.

Poziv na izbore treba biti upućen u mjesto *prebivališta* ili *boravišta* ili u *mjesto stvarnoga boravljenja* (in loco commorationis).

4.4. Izbornici

Kan. 167-171. govore o izbornicima:

a) osobna nazočnost u dan i na određenom mjestu saziva i nemoćni koji su prisutni u kući gdje se obavlja izbor; b) jedna osoba jedan glas; c) smiju glasovati oni koji pripadaju zboru ili skupini osoba; d) sloboda; e) nesposobni za glasovanje.

4.4.1. Osobna nazočnost i nemoćni

Can. 167 - § 1. Convocatione legitime facta, suffragium ferendi ius habet praesentes die et loco in eadem convocatione determinatis, exclusa, nisi aliud statutis legitime caveatur, facultate ferendi suffragia sive per epistolam sive per procuratorem.

§ 2. Si quis ex electoribus praesens in ea domo sit, in qua fit electio, sed electioni ob infirmam valetudinem interesse nequeat, suffragium eius scriptum a scrutatoribus exquiratur.

Kan. 167 - § 1. Pošto je saziv zakonito obavljen, pravo glasovanja imaju oni koji su nazočni u dan i na mjestu određenu istim sazivom a isključuje se mogućnost glasovanja bilo pismom bilo preko zastupnika, osim ako statut zakonito određuje nešto drugo.

§ 2. Ako je tko od izbornika nazočan u kući u kojoj se obavlja izbor, ali zbog nemoći ne može prisustvovati izboru, neka izborni brojitelji zatraže njegov glas napismeno.

Prema općem pravu, imaju pravo glasa oni koji su osobno nazočni u dan i na određenom mjestu (redovito je to neka sala - aula) saziva. *Isključuje se mogućnost glasovanja bilo pismeno bilo preko zastupnika, osim ako statut zakonito određuje nešto drugo.* Dakle, statut može dozvoliti glasovanje i na drugi način.

Onaj izbornik koji se nalazi u kući gdje se obavlja izbor (nije bitno da se nalazi u krevetu), ali ne može radi nemoći prisustvovati izboru, on ima mogućnost glasovati tako da *izborni brojitelji* o kojima govori kan. 173. trebaju doći do njega i zatražiti njegov glas napismeno. Ovakva odredba o nemoćnima proizlazi iz ljudskog osjećaja prema onima koji su zaista spriječeni fizički prisustvovati u samoj sali gdje se izbor odvija.

4.4.2 *Samo jedan glas*

Can. 168 - Etsi quis plures ob titulos ius habeat ferendi nomine proprio suffragii, non potest nisi unicum suffragium ferre.

Kan. 168 - Premda netko ima pravo glasovanja u svoje ime s više naslova, može dati samo jedan glas.

Naglašeno je da "u svoje ime" - nomine proprio - netko ima pravo dati samo jedan glas¹⁹. Takva odredba ne isključuje da netko "u ime drugoga" - nomine alieno - prema izričitim propisima određenih statuta (kan. 167 § 1), "per procuratorem" - preko zastupnika - može dati glas, ako zastupnik ima pravno povjerenje (ako je delegiran). To bi značilo da - prema određenim propisima statuta, netko može dati uz svoj glas i glas onoga čiji je zastupnik. U takvom slučaju posebni statuti mogu takav način izričito predvidjeti, jer je kan. 167 §1. stavio "nisi", tj. uvjetno.

Takav slučaj treba obznaniti pri prebrojavanju prisutnih (usp. kan 173 §3.) da ne bi dolazilo do zabune pri brojenju glasovnica.

4.4.3. *Samo članovi zbora ili skupine osoba smiju glasovati*

Can. 169 - Ut valida sit electio, nemo ad suffragium admitti potest, qui ad collegium vel coetum non pertineat.

Kan. 169 - Da izbor bude valjan, na glasovanje se ne smije pustiti nitko tko ne pripada zboru ili skupini.

Smiju glasovati samo članovi određenog zbora ili skupine osoba. Ako bi netko drugi tko nije član određenoga zbora ili skupine osoba glasovao onda je sam izbor nevaljan. Ovdje je riječ o samom izboru a ne o glasu onoga tko glasuje. Stoga, u takvom slučaju mora se ponoviti sam izbor. Ovdje treba imati u vidu i slučajeve kada posebni Statuti daju pravo glasa npr. generalima redova, generalnim vizitatorima na provincijskom kapitolu itd. tj. kada predsjednik

¹⁹ Npr. kada je ista osoba gvardijan i provincijski vikar u Franjevačkom redu manje braće, onda dotični može na provincijskom kapitolu dati samo jedan glas iako ima dvije službe koje imaju pravo glasa na kapitolu (gvardijan + provincijski vikar). Ovdje je bitno da, "u svoje ime" ne može netko imati više od jednoga glasa.

Kapitula nije član Provincije, a kao takav ima aktivno pravo glasa i samim tim je član zbora ili skupine osoba.

4.4.4. Sloboda

Can. 170 - Electio, cuius libertas quoquo modo reapse impedita fuerit, ipso iure invalida est.

Kan. 170 - Izbor u kojemu je sloboda na bilo koji način stvarno spriječena po samom je pravu nevaljan.

Ovdje nije riječ toliko o osobnoj slobodi pojedinog izbornika (usp. kan. 172) koliko se ovaj propis više odnosi na slobodu zajedničkog čina (glasovanja) cijeloga zbora ili skupine osoba kao takvih.

Kaže se "quoquo modo", tj. kada je izbor u kojemu je sloboda - na bilo koji način - stvarno spriječena. To znači da je izbor po samom pravu nevaljan (electio, ipso iure invalida est) ako je sloboda stvarno spriječena (reapse impedita) bilo fizički bilo moralno: izravno ili neizravno, namjerno ili nenamjerno. One koji zastrašuju izbornike može se kazniti crkvenom kaznom (usp. kan. 1375).

4.4.5. Nesposobni za glasovanje

Can. 171 - § 1. Inhabiles sunt ad suffragium ferendum:

1. incapax actu humani;
2. carens voce activa;
3. poena excommunicationis innodatus sive per sententiam iudicialem sive per decretum quo poena irrogatur vel declaratur;
4. qui ab Ecclesiae communione notorie defecit.

§ 2. Si quis ex praedictis admittatur, eius suffragium est nullum, sed electio valet, nisi constet, eo dempto, electum non rettulisse requisitum suffragiorum numerum.

Kan. 171 - § 1. Nesposobni su za glasovanje:

1. tko nije sposoban za ljudski čin;
2. tko nema aktivnog prava glasa;
- 3 tko je udaren kaznom izopćenja bilo sudskom presudom bilo odlukom kojom se kazna izriče ili proglašuje;
4. tko je općepoznato otpao od crkvenog zajedništva.

§ 2. Ako tko od već spomenutih glasuje, njegov je glas ništav, ali je izbor valjan, osim ako se utvrdi da izabrani, kad se oduzme taj glas, ne bi dobio traženi broj glasova.

Nesposoban je za glasovanje:

1. *Tko nije sposoban za ljudski čin.* - Za ljudski čin nije sposoban onaj koji nije svjestan sebe (*non sui compos*), koji se ne može služiti razumom ²⁰

²⁰ Maloljetnici koji su članovi nekoga zbora ili skupine osoba, a sposobni su za ljudski čin, prema općem pravu, nisu nesposobni za glasovanje, ali mogu biti isključeni od

(kan. 99; 1322) , koji ne može rasuđivati bilo trajno bilo prolazno, tj. za vrijeme izbora. Dosta je da je takva nesposobnost u vrijeme glasovanja stvarna, istinska i aktualna, npr. isključeni su od glasovanja i oni koji, za vrijeme izbora, imaju *lucida intervalla*, potpuno pijani, koji spavaju itd.;

2. *Tko nema aktivno pravo glasa*: - Aktivno pravo glasa nema onaj kojemu je po samom općem ili posebnom pravu ili sudskom presudom zabranjeno glasovati, npr. član redovničke ustanove koji je dobio dopuštenje boravka izvan redovničke kuće (usp. kan. 687), oduzeto je pravo glasovanja u redovničkoj ustanovi i redovniku koji je postao biskup²¹; okajnička kazna predviđena je u kan. 1336 § 1, br. 2 i 3;

3. *Tko je udaren kaznom izopćenja* (poena excommunicationis) - Radi se o samoj kazni izopćenja, a ne o drugim kaznama i to: *tko je udaren kaznom izopćenja bilo sudskom presudom bilo odlukom kojom se kazna izriče ili proglašuje*, iako ovdje nije uključeno izopćenje *latae sententiae* jer može biti i tajna i još ne proglašeno, takav je učinak već predviđen, uostalom, u kan. 1331 § 1, br. 3;

4. *Tko je općepoznato otpao od Crkvenog zajedništva* - To bi bili oni kršćani koji su se u Crkvenom vidljivom uređenju rastavili od Krista, koji su prekinuli s Crkvom te ne ispovijedaju istu vjeru Crkve, ne prihvaćaju njene sakramenate i koji su prekinuli s crkvenom upravom (usp. o potpunom zajedništvu s crkvom: kan. 205; 96). Ovdje je rečeno da otpad od crkvenog zajedništva mora biti *općepoznat* (notorie), to se ostvaruje kada je otpad općepoznat i proglašen, kada ga nije moguće nijekati ili u nj sumnjati (usp. kan. 2197, CIC 1917).

Nije dosta unutarnji, tajni i skriveni otpad; nije dosta niti neki privatni nedostatak koji je čak dosta i poznat; nije potrebno ni vlastito formalno prihvaćanje nekog nevjerničkog udruženja ili neke otpadničke ili heretičke udruge, dosta je da je otpad pravno opće poznat ili kada otpad proizlazi iz same sudske presude ili iz proglašenja (deklaracije) službene mjerodavne crkvene vlasti.

Kod tajnog glasovanja (npr. kod balotacije) teško je znati koji je glas odlučio. Naime, Zakonik kaže, ako tko od gore spomenutih glasuje (br. 1-4) njegov glas je ništav, ali je izbor valjan, osim da se utvrdi da izabrani, kad se oduzme taj glas, ne bi dobio traženi broj. Ovdje se kaže "njegov glas je ništav", dakle, radi se o ništavosti glasa onoga tko je spomenut pod brojem 1-4, a ne o samom izboru. Sam izbor bi bio valjan, osim u slučaju kada bi glas nesposobnoga za glasovanje bio odlučujući. To je veoma teško ustvrditi, ako se uvodi običaj da se izbornici ne potpisuju na glasovnicama. Smatramo da se uvijek izbornici moraju vlastoručno i čitko potpisati na glasovnici.

---

glasovanja prema propisima određenih statuta (usp. *Communicationes*, 1982, str. 152, kan. 168).

²¹ Usp. odgovor Papinske komisije za autentično tumačenje Zakonika od 29. travnja 1986 (*Communicationes*, 1986, str. 409, br. III)

4.5. Elementi za valjanost glasa

Can. 172 - § 1. Suffragium, ut validum sit, esse debet:

1. liberum; ideoque invalidum est suffragium eius, qui metu gravi aut dolo, directe vel indirecte, adactus fuerit ad eligendam certam personam aut diversas personas disiunctive;

2. secretum, certum, absolutum, determinatum.

§ 2. Conditiones ante electionem suffragio appositae tamquam non adiectae habeantur.

Kan. 172 - § 1. Glas, da bi bio valjan, mora biti:

1. slobodan; stoga je nevaljan glas onoga tko je izravno ili neizravno natjeran teškim strahom ili zlonamjernom prijevarom da bira određenu osobu ili odvojeno različite osobe;

2. tajan, siguran, bezuvjetan, određen.

§ 2. Uvjeti koji su prije izbora dodani glasu neka se smatraju kao da nisu ni postavljeni.

Za valjanost svakog posebnog glasa potrebno je: *sloboda, tajnost, sigurnost, bezuvjetnost i određenost.*

a) *Sloboda.* Ovdje je govor o slobodi pojedinačnog glasa, a ne o slobodi kod glasovanja zbora ili skupine osoba (usp. kan. 170).

Glasovanje je *pravni čin*, stoga ovdje treba primjeniti i propis kan. 125 o *prisili, teškom strahu i zlonamjernoj prevari.*²²

Što se tiče pravnoga čina učinjena zbog teškoga straha, prema kan. 125, on je valjan, ako pravo ne određuje nešto drugo, ali se može poništiti sudskom presudom. Pravo određuje - ipso iure - u kan. 172, § 1, br. 1, da je u slučaju glasovanja *glas nevaljan* onoga tko je izravno ili neizravno natjeran teškim strahom da bira osobu ili odvojeno različite osobe. Treba primjeniti strogo tumačenje ovoga kanona (usp. kan. 18) tako da u slučaju zakonitog postavljanja *zabrane (veto)* za neku osobu, ne može se primjeniti ovaj kanon jer se tu ne radi o teškom strahu ili zlonamjernoj prevari već vršenju prava crkvene vlasti. Ovaj propis štiti osobnu slobodu izbornika odnosno glasača.

b) Glas treba biti *tajan* u trenutku davanja - *in ipso actu suffragium ferendi*²³-odnosi se na tajnost u odnosu na glasače, a ne na druge, npr. izborne brojitelje. Tajnost je uvjet slobode. Nije povreda tajnosti glasa ako je glas otkriven prije ili poslije glasovanja. Danas, kaže Chiappetta, kada više nije zabranjeno da se za sebe glasuje²⁴ ne bi trebali ni partikularni zakoni niti statuti

²²Usp. J. BRKAN, *Pravni čini... str. 208-211.*

²³Usp. F. JAVIER URRUTIA, *De normis generalibus adnotationes in Codicem: Liber I, Romae 1983, str. 112.*

²⁴Iako u Dekretalima (X, 1, 6, 33) nije bilo zabranjeno glasovati za se, ipak je Kodeks kanonskoga prava iz 1917. god. u kan. 170, propisivao: "Suffragium sibimetipsi nemo valide dare potest." Taj propis nije uvršten u Zakonik iz 1983. godine. Takav propis se može i dalje uvrstiti u partikularno pravo, ali za to ne vidimo razloga.

više propisivati da svaki glasač potpisuje svoju karticu jer bi to bilo otvoreno protiv duha zakona²⁵. Chiappetta bi trebao imati u vidu kan. 171 u kojemu su predviđeni nesposobni za glasovanje. Ako se ne potpišu njihove kartice, kako onda njihov glas provjeriti odnosno pravno vrednovati? Stojimo na stanovištu da glasovnice treba potpisivati i to čitko da se može identificirati glasač.

Tajnost ne isključuje usmeno glasovanje²⁶ koje se daje izbornim brojiteljima, ali isključuje, ako nije drugačije određeno, glasovanje pomoću *dizanja ruku* ili *aklamacijom* (acclamatio seu inspiratio).

c) *Sigurnost glasa* sastoji se u tome da nema dvojbe u volji ili u namjeri glasača niti u identitetu (u osobi) onoga za koga se glasuje.

d) *Bezuvjetnost glasa* sastoji se u tome što glas treba dati apsolutno *bez ograničenja* ili *suženja* ili *uvjetnog nagađanja*.- glas mora biti apsolutan.

e) *Određenost glasa* zahtijeva da se točno zna određeni kandidat, da se točno zna konkretno i jednoznačano za koga ili za što se glasuje. Kada bi glas bio neodređeno izražen ne bi bio valjan.

Kada se u § 2. govori o uvjetima koji su dodani glasu prije izbora ne misli se na uvjete postavljene u samoj glasačkoj kartici već na uvjete koje su možda bili postavljeni sa strane jednog ili više glasača koje je prihvatio neki kandidat prije izbora. Takvi uvjeti se smatraju kao da nisu ni postavljeni. Takvi uvjeti nikoga ne obvezuju.

4.6. Postupak kod izbora

Zakonik predviđa dvostruki izborni postupak: a) redoviti način izbora, kada svi izbornici osobno glasuju pomoću glasovnica (glasački listići) (kan. 173), i b) izvanredni izbor nagodbom kada izbornici svoje pravo biranja prenesu na jednu ili više prikladnih osoba bilo iz sastava zbora ili skupa zbora bilo izvan njih (kan. 174-175).

Opći Zakonik ne govori o glasovanju *dizanjem ruku* i *aklamacijom*, time ne zabranjuje da partikularno pravo ili statuti to dopuste. Načini glasovanja koji su precizno određeni po općem pravu više štite slobodu glasa. *Aklamacija* (acclamatio seu inspiratio) se sastoji u tome kada svi glasači, bez iznimke, slobodno i spontano glasno proklamiraju izabranim određenu osobu. *Aklamacija* je predviđena, kao jedan od načina biranja Rimskoga biskupa - pape.

²⁵ L. CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, I, Libri I-II-III, Ed. Dehoniane - Napoli, 1988, str.227: "Non potrebbbero invece gli statuti ne il diritto particolare prescrivere che ciascun votante firmi la propria scheda, poichè sarebbe apertamente contro lo spirito della legge."

²⁶ Npr. kada je netko slijep ili ne može pisati (ima paralizirane ruke) on može priopćiti svoj glas izbornim brojiteljima koji će odmah njegovo priopćenje zapisati na glasački listić.

4.6.1. *Osobno glasovanje glasovnicama, predsjednik, izborni brojitelji i zapisničar*

Can. 173 - § 1. Antequam incipiat electio, deputentur e gremio collegii aut coetus duo saltem scrutatores.

§ 2. Scrutatores suffragia colligant et coram praeside electionis inspiciant an schedularum numerus respondeat numero electorum, suffragia ipsa scrutentur palamque faciant quot quisque rettulerit.

§ 3. Si numerus suffragiorum superet numerum eligentium, nihil est actum.

§ 4. Omnia electionis acta ab eo qui actuarii munere fungitur accurate describantur, et saltem ab eodem actuario, praeside ac scrutatoribus subscripta, in collegii tabulario diligenter asserventur.

Kan. 173 - § 1. Prije početka izbora neka se iz sastava zbora ili skupine odrede barem dva izborna brojitelja.

§ 2. Izborni brojitelji neka skupe glasovnice i provjere pred predsjednikom izbora da li broj glasovnica odgovara broju izbornika; zatim, neka pregledaju same glasovnice i objave koliko je tko dobio.

§ 3. Ako broj glasovnica premašuje broj izbornika, izbora nije ni bilo.

§ 4. Sve čine izbora neka pomno opiše onaj tko vrši službu zapisničara, a zapisnik potpisan barem od dotičnoga zapisničara, predsjednika i izbornih brojitelja neka brižljivo čuva u arhivu zbora.

Kan. 173. govori o redovitom načinu glasovanja kada svaki glasač bira svoga kandidata osobno pomoću glasovnice. Takav način glasovanja sastoji se od više stupanja.

Za glasovanje je potrebno:

- *određivanje izbornih brojitelja* (scrutatores), ako nisu već određeni statutom može se odrediti na bilo koji način²⁷. Izbornih brojitelja treba biti barem (najmanje) dva, a može biti i više, već prema tome kako odredi izborni zbor ili skup osoba. Oni moraju biti iz sastava izbornog zbora ili skupa osoba;

- *određivanje zapisničara* (actuarius). Zapisničar mora biti iz izbornoga zbora ili skupa osoba.

4.6.2. *Dužnost i pravo izbornih brojitelja:*

Izborni brojitelji trebaju:

1. podijeliti i sakupiti glasovnice;
2. provjeriti pred predsjednikom zbora ili skupa osoba da li broj glasovnica odgovara broju izbornika. U slučaju da broj glasovnica premašuje

²⁷ Kodeks iz 1917. kan. 171 § 1, određivao je da se izborni brojitelji biraju tajno. Po važećem općem pravu nije više propisano niti da moraju dati zakletvu "de munere fideliter implendo ac de servando" kako je to bilo propisano u Kodeksu iz 1917 u cit. kanonu, ali se to može i dalje propisati u vlastitim propisima pojedinog Zbora ili skupa osoba.

broj izbornika, izbora nije ni bilo i treba ponoviti izbor. Treba pripaziti i na kan. 10; 164 i 119. te na iznimke od općeg prava (kan. 168), na partikularno pravo i na statute koji mogu čak dozvoliti da netko može glasovati u vlastito ime i kao nečiji zastupnik (dvije glasovnice), (kan. 167 § 1). U takvom slučaju više je glasovnica nego prisutnih glasača. Takav slučaj odmah prije pisanja na glasovnice treba obznaniti zboru ili skupu osoba.

3. Otvoraju i pregledaju glasovnice pred predsjednikom izbornog zbora ili skupa osoba. Nije nužno otvarati i pregledavati glasovnice pred cijelim izbornim zborom;

4. Objavljaju koliko je tko dobio glasova. Ako partikularno pravo ili statuti drugačije ne određuju, prema općem pravu, ne treba glasno čitati ili pisati na tablu ili na električnu tablu, glasovnicu po glasovnicu pred izbornim zborom već treba objaviti kandidate za određenu službu pred izbornim zborom počevši od onoga koji je dobio najmanji broj glasova;

5. Na kraju izbora potpisuju zapisnik o izborima.

4.6.3. *Dužnost i pravo zapisničara*

Zapisničar treba:

- pomno opisati sve čine izbora;
- potpisati zapisnik koji je sastavio.

Zapisnik o svim činima izbora, prije nego se pohrani u arhiv zbora ili skupa osoba, mora biti potpisan barem od zapisničara, predsjednika i izbornih brojitelja.

Na kraju izbora, glasovnice treba uništiti - spaliti u prisustvu barem izbornih brojitelja i predsjednika zbora ili skupa osoba.²⁸

---

²⁸O izborima vidi opširnije: JULIO GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex Juris Canonici*, EDIURCLA, Roma 1995, 520-550.

4.7. Izbor nagodbom

Can. 174 - § 1. Electio, nisi aliud iure aut statutis caveatur, fieri etiam potest per compromissum, dummodo neque electores, unanimi et scripto consensu, in unum vel plures idoneos sive de gremio sive extraneos ius eligendi pro ea vice transferat, qui nomine omnium ex recepta facultate eligant.

§ 2. Si agatur de collegio aut coetu ex soli clericis constanti, compromissarii in sacris debent esse constituti; secus electio est invalida.

§ 3. Compromissarii debent iuris praescripta de electione servare atque, ad validitatem electionis, condiciones compromisso appositas, iuri non contrarias, observare; condiciones autem iuri contrariae pro non apposis habeantur.

Kan. 174 - § 1. Izbor se može obaviti i nagodbom, to jest samo ako izbornici, s jednodušnim i pismenim pristankom, za taj put, prenesu pravo biranja na jednu ili više prikladnih osoba bilo iz sastava zbora bilo izvan njega, koje onda na temelju primljene ovlasti biraju u ime svih, osim ako se pravom i statutom određuje nešto drugo.

§ 2. Ako se radi o zboru ili skupini sastavljenoj od samih klerika, nagodbeni izbornici moraju biti zaređeni; u protivnom, izbor je nevaljan.

§ 3. Nagodbeni izbornici moraju obdržavati pravne propise o izboru i moraju se, da bi izbor bio valjan, pridržavati uvjeta koji su dodani nagodbi, a nisu protivni pravu; uvjeti protivni pravu neka se smatraju kao da nisu ni postavljeni.

Zakonik kaže da se *može* (potest) izbor obaviti i *nagodbom* (per compromissum), uz određene uvjete, kada zbor ili skupina izbornika (glasača) prenese svoje pravo izbora na jednu ili više osoba koji se nazivaju nagodbeni izbornici (compromissarii), pomoću pravne ustanove nagodbe.

4.7.1. Način izbora nagodbom

Način izbora nagodbom, u nekim slučajevima može biti jedino moguće i zato bolje rješenje. Za nagodbu (kompromis) Zakonik određuje točno određene (precizne) odredbe:

1. nagodbeni izbor može se primjeniti samo onda kada općim pravom ili statutima nije određeno nešto drugo ili ako nije zabranjen;

2. izbornici moraju biti jednodušni i to s pismenim pristankom (unanimi et scripto consensu). Ovdje se radi o pravu pojedinca "quod omnes uti singulos tangit, ab omnibus approbari debet" - *ono što se tiče svih kao pojedinaca moraju svi odobriti* - (kan. 119, br. 3) i zato nagodba treba biti prihvaćena od svih izbornika. Ova jednodušnost odnosi se na nagodbu, a ne na način kako je treba ostvariti. Kaže se "pismenim pristankom". Smatramo da pismeni pristanak nije "ad validitatem", ali kad ga Zakonik propisuje, pristanak ipak treba dati napismeno kako bi se moglo lakše dokazati u slučaju kada bi trebalo dokazivati jednodušnost;

3. izbornici moraju izabrati jednu ili više prikladnih osoba (usp. tko je nesposoban za glasovanje (kan. 171 § 1; 174 § 2), koje su ili iz sastava izbornog

zboru ili skupa osoba ili izvan njega. U ovom slučaju ne primjenjuje se propis kan. 169 koji propisuje za izbore: "Da izbor bude valjan, na glasovanje se ne smije pustiti nitko tko ne pripada zboru ili skupini."

4. Nagodbeni izbornici, ako ih je više, jer je to neka vrsta povjeravanja (mandata), moraju obdržavati pravne propise o izborima (opće, partikularne ili statute) i moraju se, da bi izbor bio valjan, pridržavati uvjeta koje su izbornici dodali nagodbi, a nisu protivni pravu;

5. nagodbeni izbornici, ako se radi o zboru ili skupini osoba sastavljenoj od samih klerika, moraju biti zaređeni (klerici) i to se traži "ad validitatem".

Kodeks 1917. god. u kan. 172 § 4. zabranjivao je nagodbenom izborniku, ako je samo jedan, da izabere sama sebe; ako ih je više, da nitko od njih ne može pristupiti drugima koji njega biraju, da popuni broj glasova za izbor. Zakonik iz 1983. takvu odredbu je izostavio, ali nam nije jasno rješenje takvoga slučaja. Naime, ostaje rješenje, kada se radi o predlaganju u kan. 160 § 2, koji kaže: "Nitko ne može predložiti samoga sebe". Ovdje se radi o izborima, a ne o predlaganju, to su doduše dvije različite pravne ustanove, ali situacija bitno nije različita, mogućnost da nagodbeni izbornik izabere samoga sebe, ako je samo jedan, ostaje dvojbena i zasigurno nezgodna. Možda bi se ovdje mogao primjeniti propis o slobodnom podjeljivanju crkvene službe (usp. kan. 157)?²⁹ Kako bilo da bilo, zakonik dozvoljava izbornicima da postave bilo koji uvjet koji nije protiv prava i služeći se mogućnošću postavljanja uvjeta izbornim brojiteljima, izbornici mogu ako hoće, isključiti, kada je riječ o jednom nagodbenom izborniku, mogućnost da sam sebe *odredi*, jer, naime, u takvom slučaju nema smisla govoriti o nekakvom izboru, jer se radi o samo jednoj osobi. Smatramo ipak da, ako se drugačije ne odredi, da nagodbeni izbornik, ako je samo jedan, ne može izabrati sama sebe za traženu službu.

4.7. 2. *Prestanak nagodbe*

Can. 175 - Cessat compromissum et ius suffragium ferendi redit ad compromittentes:

1. revocatione a collegio aut coetu facta, re integra;
2. non impleta aliqua condicione compromisso apposita;
3. electione absoluta, si fuerit nulla.

Kan. 175 - Nagodba prestane i pravo glasovanja vraća se onima koji su nagodbu sklopili:

1. opozivom od strane zboru ili skupine dok se još ništa nije učinilo;
2. neispunjenjem nekog uvjeta dodana nagodbi;
3. obavljenim izborom, ako je bio ništav.

²⁹ Usp. CHIAPPETTA, *Il Codice di Diritto Canonico*, str. 231.

Nagodba prestaje:

1. *opozivom zbora ili skupine*, tj. nije dosta opoziv samo jednog ili nekoliko izbornika, jer opoziv mora biti zborni čin u kojemu se ne traži jednoglasnost već, ako nije drugačije određeno, apsolutna većina i to dok se još ništa nije učinilo, naime, dok nagodbeni izbornici još nisu započeli postupak izbora;

2. *s neispunjenjem nekog uvjeta* kojeg su izbornici postavili nagodbenim izbornicima, odnosi se na valjanosti izbora;

3. *s obavljenim izborom* koji radi manjka nekog bitnoga elementa ili radi valjanosti rezultira ništav, npr. kada bi nagodbeni izbornici izabrali nekoga tko nema pasivnoga prava glasa ili kada mjerodavna vlast ne bi potvrdila izbor.

4.8. Traženi broj glasova, proglašenje izabranoga

Can. 176 - Nisi aliud iure aut statutis caveatur, is electus habeatur et a collegii aut coetus praeside proclametur, qui requisitum suffragiorum numerum rettulerit, ad normam can. 119, n. 1.

Kan. 176 - Neka se smatra izabranim onaj tko je, prema odredbi kan. 119, br. 1, dobio traženi broj glasova i neka ga predsjednik zbora ili skupine proglati izabranim, osim ako se pravom ili statutom određuje nešto drugo.

Proglašenje izabranoga (*proclamatio seu vera electio*) pravni je čin koji sačinjava sastavni dio izbora (usp. kan. 124 § 1). Taj pravni čin treba izvršiti predsjednik zbora ili skupa i u slučaju kada je izbor izvršen nagodbom. Ovdje nije riječ o proglašenju rezultata izbora već o proglašenju izabrane osobe koja je dobila traženi broj glasova, prema propisu kan. 119, br. 1 koji kaže da je, ako pravo i statuti drukčije ne zahtijevaju, potrebna apsolutna većina prisutnih u prva dva glasovanja, te nadodaje "nakon dva neuspjela glasovanja neka se bira između dvojice izabranika koji su dobili najveći broj glasova ili, ako ih je više, između dvojice starijih po dobi; ako je, poslije trećega glasovanja, broj glasova jednak, izabran je stariji po dobi." Ovdje treba dobro pripaziti na odredbu "osim ako se pravom ili statutom određuje nešto drugo." Tim "nešto drugo" dopušta se da partikularno pravo i statuti odrede vlastiti način izbora.³⁰

³⁰ Npr. za izbor Provincijalnog ministra u Franjevačkoj provinciji presv. Otkupitelja u Hrvatskoj čak se može ići do četvrtog glasovanja (usp. *Statuti o provincijskom kapitululu i kapitulskom kongresu Franjevačke provincije presvetog Otkupitelja*, čl. 31).

4.9. Priopćenje izbora

Can. 177 - § 1. Electio illico intimanda est electo, qui debet intra octiduum utile a recepta intimatione significare collegii aut coetus praesidi utrum electionem acceptat necne; secus electio effectum non habet.

§ 2. Si electus non acceptaverit, omne ius ex electione amittit nec subsequenti acceptatione convalescit, sed rursus elegi potest; collegium autem aut coetus intra mensem a cognita non-acceptatione ad novam electionem procedere debet.

Kan. 177 - § 1. Izbor treba da se odmah priopći izabranome, koji mora, u roku od osam iskoristivih dana pošto primi priopćenje, obavijestiti predsjednika zbora ili skupine da li izbor prihvaća ili ne; inače, izbor nema učinka.

§ 2. Ako izabrani ne prihvati, gubi svako pravo iz izbora i ono ne oživljava naknadnim prihvaćanjem, no može ponovno biti izabran; ali zbor ili skupina, u roku od mjesec dana odkad se doznalo da izbor nije prihvaćen, mora obaviti novi izbor.

Izbor se mora (debet) *priopćiti* (intimare) izabranome. Svrha je priopćenja da predsjednik zbora ili skupine osoba, službeno obznani izabranome da je izabran za određenu crkvenu službu i upit da li izbor prihvaća. Priopćenje se mora izvršiti u zakonskoj formi, naime ono se razlikuje od proglašenja (*proclamare*) izbora.

Izabrani kandidat ima tri mogućnosti: prihvatiti izbor; odbiti izbor; oglušiti se tako da niti prihvaća niti odbija izbor. Prihvaćanje ili ne prihvaćanje izbora, izabrani mora službeno priopćiti predsjedniku u roku od osam iskoristivih dana. Ako izabrani ne odgovori unutar toga roka, ili ako odgovori negativno, izabrani gubi pravo izbora, ali može, u roku od mjesec dana, od kada sazna da izbor nije prihvaćen, biti ponovno biran za istu službu, ali samo u korisnom vremenu (usp. kan. 165). Ovdje se ne može primjeniti Pravno pravilo iz Šeste knjige Dekretala Bonifacija VIII: "*Qui tacet consentire videtur*".³¹

4.10. Učinci izbora

Can. 178 - Electus, acceptata electione, quae confirmatione non egeat, officium pleno iure statim obtinet; secus non acquirit nisi ius ad rem.

Kan. 178 - Prihativši izbor koji ne traži potvrdu, izabrani odmah punopravno stječe službu; inače stječe samo pravo na službu.

³¹ *Regulae Juris*, u: VI°, br. 43. Npr. partikularno pravo i statuti nekih Ustanova posvećenoga života i Družba apostolskoga života nije predvidjelo da se izbor mora priopćiti izabranome niti da ga se pita da li prihvaća ili ne prihvaća izbor. Kada se izvrši izbor, rezultat se priopći mjerodavnom poglavaru onda kada on treba izbor potvrditi ili sam predsjednik izbornog tijela potvrdi izbor. Izabranom je ostavljena sloboda da prihvati izbor ili ne, ako odmah napismeno ili pred zborom ili skupinom se glasno i određeno izjasni i tim činom dade ostavku na izboru, onda se može pristupiti biranju drugoga kandidata sve dotle dok se ne zaključi dotični kapitul (izborni zbor).

4.10.1. *Stjecanje službe*

Zakonodavac u kan. 178-179, razlikuje dva slučaja:

1. *Stjecanje službe* (ius in re); 2. *pravo na službu* (ius ad rem)

Ovisi o samoj naravi službe, posebnom pravu i statutima kada se traži potvrda i kada se ne traži potvrda izabranoga.³²

Ako se nakon izbora zahtijeva i potvrda, izborom je kandidat postao kanonski sposoban za samu "stvar", ima "ius ad rem", tj. ima pravo na službu, ali dotična služba još nije njegova sve dotle dok on ne postane njen naslovnik, jer naslovnikom službe, u takvom slučaju, postaje se samo nakon što mjerodavna vlast potvrdi izbor.³³

4.10.2. *Potvrda izbora*

Can. 179 - § 1. Electus, si electio confirmatione indigeat, intra octiduum utile a die acceptate electionis confirmationem ab auctoritate competenti petere per se vel per alium debet; secus omni iure privatur, nisi probaverit se a petenda confirmatione iusto impedimento detentum fuisse.

§ 2. Competens auctoritas, si electum repererit idoneum ad normam can. 149, § 1, et electio ad normam iuris fuerit peracta, confirmationem denegare nequit.

§ 3. Confirmatio in scriptis dari debet.

§ 4. Ante intimatam confirmationem, electo non licet sese immiscere administrationi officii sive in spiritualibus sive in temporalibus, et actus ab eo forte positi nulli sunt.

§ 5. Intimata confirmatione, electus pleno iure officium obtinet, nisi aliud iure caveatur.

Kan. 179 - § 1. Ako izbor traži potvrdu, izabrani mora u osam iskoristivih dana pošto je prihvatio izbor osobno ili preko drugoga zatražiti od mjerodavne vlasti potvrdu; inače gubi svako pravo, osim ako dokaže da je opravdano bio spriječen tražiti potvrdu.

§ 2. Mjerodavna vlast ne može uskratiti potvrdu ako nađe da je izabrani prikladan prema odredbi kan. 149, § 1 i da je izbor obavljen prema pravnoj odredbi.

§ 3. Potvrda se mora dati napismeno.

§ 4. Prije nego mu se priopći potvrda, izabranome nije dopušteno mješati se u vršenje službe ni u duhovnim ni u vremenitim stvarima, a čini, koje možda učini, jesu ništavi.

§ 5. Pošto mu se priopći potvrda, izabrani punopravno stječe službu, osim ako se pravom određuje nešto drugo.

1. Ako izbor traži potvrdu od mjerodavne vlasti, tada izabrani ima samo *ius ad rem* - pravo na službu, ali još ne službu - *ius in re*. Da bi dobio *ius in re* -

³² Npr. Dijecezanski upravitelj dobiva službu kada položi ispovijest vjere pred zborom savjetnika (usp. kan. 833, br. 4; 421). Nakon izbora, Papa dobiva službu osobnim prihvaćanjem: kan. 332 § 1.

³³ URRUTIA, *De normis generalibus*, str. 116: "Ad rem: ut confirmetur. Unde a Superiore danda (c. 179, § 2). In re: 'Officia pleno iure obtinet'."

određenu službu, onda ili izabrani sam ili izabrani preko nekoga drugoga, u roku od osam iskoristivih dana (usp. kan. 201 § 2), pošto je prihvatio izbor, osim da dokaže da je bio spriječen, mora (debet) tražiti potvrdu izbora. Jer, naime, bez traženja potvrde izbora i same potvrde izbora, izabrani kandidat, u tom slučaju, gubi svako pravo na dotičnu službu.

2. Izabranome koji je zatražio potvrdu izbora, ako je nađen prikladan u smislu odredaba kan. 149 § 1, i ako je izbor uslijedio po propisima prava, mjerodavna vlast, pošto je proučila (ispitala) izborne akte, ne smije uskratiti potvrdu. Potvrda se mora dati (dari debet) napismeno (in scriptis) (§ 3).³⁴

U slučaju da je mjerodavna vlast uskratila potvrdu, onda ili izabrani ili zbor ili skupina birača, mogu uložiti utok mjerodavnom hijerarhijskom poglavaru onoga tko je potvrdu uskratio. Utok se mora uložiti u roku od petnaest iskoristivih dana, koji teku od priopćenja odluke uskrate, a hijerarhijski poglavar treba pripaziti da u tom slučaju spasenje duša ne pritrpi kakvu štetu (usp. kan. 1737).

Ako hijerarhijski poglavar u roku od tri mjeseca ne odgovori na utok, pretpostavlja se da je odgovor niječan, ali niječan odgovor ne oslobađa mjerodavnu vlast od obveze da izda odluku, dapače, i da prema odredbi kan. 128, nadoknadi štetu koja je možda time nanesena (usp. kan. 57 §§ 1-3).

Kod izbora, opće pravo ne primjenjuje kan. 162, koji se primjenjuje kod predlaganja, ali to može predvidjeti partikularno pravo ili statuti.

Odredbu kan. 2391 § 1, Kodeksa iz 1917³⁵, nije potvrdio Zakonik 1983.

3. Budući da izabrani kandidat, dok mu se ne priopći potvrda izbora, ima samo *ius ad rem*, njemu je zabranjeno miješati se u vršenje službe bilo da se radi o duhovnim bilo o vremenitim stvarima. U slučaju da se miješa, onda čini, koje je možda učinio, ništavi su (nulli sunt).

Za neke je službe netko obavezan brigati se tek od trenutka uvođenja u posjed (npr. župnik: usp. kan. 527) i od polaganja ispovijesti vjere (usp. kan. 833).

4.11. Molbeni izbor

Molbeni izbor³⁶ (postulatio) - prošnja, postulacija - jest jedan od načina određivanja neke osobe, kojoj "priječi kanonska smetnja od koje se može i

³⁴ Kan. 156. propisuje: "Povjeravanje bilo koje službe neka se obavi na pismeno."

³⁵ Kodeks 1917, kan. 2391 § 1: "Collegium quod indignum scienter elegerit, ipso facto privatur pro ea vice iure ad novum electionem procedendi." (Zbor, koji bi znajući izabrao nedostojnoga, istoga časa lišen je za taj put prava pristupanja novom izboru).

³⁶ U nečemu je molbeni izbor sličan izboru, npr. kod jednog i drugog imamo glasovanje, kod jednog i drugog važi iskoristivo vrijeme, saziv, glasači, bitni elementi glasa, nemogućnost glasovanja onih koji nisu članovi zbora ili skupine, itd. Ipak ima i bitnih

običava dati oprost" (impedimentum canonicum obstet, super quo dispensatio concedi possit ac soleat), za neku crkvenu službu. Zakonik o molbenom izboru posebno govori u kan. 180-183. Tu se govori o pojmu, načinu izbora, uvjetima i, što je veoma važno, o prihvaćanju molbenog izbora sa strane mjerodavne vlasti.

4.11.1. *Pojam molbenog izbora*

Can. 180 - § 1. Si electioni illius quem electores aptiorem putent ac preaeferant, impedimentum canonicum obstet, super quo dispensatio concedi possit ac soleat, suis ipsi suffragiis eum possunt, nisi aliud iure caveatur, a competenti auctoritate postulare.

§ 2. Compromissarii postulare nequeunt, nisi id in compromisso fuerit expressum.

Kan. 180 - § 1. Ako izbor onoga koga izbornici smatraju prikladnijim te mu daju prednost priječi kanonska smetnja od koje se može i običava dati oprost, mogu ga svojim glasovanjem izabrati s molbom na mjerodavnu vlast, osim ako se pravom određuje nešto drugo.

§ 2. Nagodbeni izbornici ne mogu molbeno birati, osim ako je to izrečeno u nagodbi.

U kanonskom pravnom poretku, počevši od Gracijana (XII. st.), preko pape Inocenta III (god. 1216), izvanredni način određivanja crkvenih služba vršilo se također prema propisima pravne ustanove koju se naziva "molbeni izbor" (postulatio)³⁷.

Molbeni izbor se ima onda kada izbornici žele izabrati nekoga za određenu crkvenu službu i daju mu prednost te ga smatraju prikladnijim od onoga tko nema kanonskih smetnji (aptiorem putent), ali da bi ga svojim glasovanjem odredili za službu, priječi mu određena kanonska smetnja od koje se može i običava dati oprost. U takvom slučaju, izbornici mogu svojim glasovanjem izabrati nekoga za crkvenu službu s molbom na mjerodavnu vlast.

Bitni su uvjeti za molbeni izbor:

1. da se radi o osobi koju izbornici smatraju prikladnijom;
2. da takvoj osobi priječi kanonska smetnja koja može proizlaziti iz općeg i partikularnog prava kao i statuta od kojih ne može izbor ili skupina osoba oprostiti (dispensirati), već neka druga vlast u takvom slučaju može i običava oprostiti, npr. smetnje su: godine, akademski stupanj, zabrana ponovnog izbora za dotičnu službu, itd. Ovdje bi mogli još nadodati: ako postojati pravedan i razuman razlog (usp. kan. 90 § 1);

---

razlika između izbora i molbenog izbora: ovdje se radi o izboru osobe koja ima neku kanonsku smetnju, nedostaju joj neke propisane kvalitete, molbeno se bira prikladnija osoba, apsolutna je većina 2/3 glasova, itd. (usp. kan. 165-175; 179 § 1).

³⁷ Usp. izvor kan. 179., CIC 1917.

3. ako nije izričito pravno zabranjen molbeni izbor, ili "osim ako se pravom određuje nešto drugo." U slučaju kada je izričito pravom zabranjen molbeni izbor ništa ne priječi da se izbornici obrate na Rimskog biskupa;

4. ako je glasovanje učinjeno s molbom na mjerodavnu vlast. Mjerodavna je ona vlast koja, uostalom, može oprostiti od takvih smetnji, a to je viša hijerarhijska vlast ili neka druga vlast koje je izričito određena u takvim slučajevima.

Ako nije izričito izrečeno u nagodbi, nagodbeni izbornici ne mogu molbeno birati. Drugim riječima, izbornici moraju dozvoliti nagodbenim izbornicima da molbeno biraju u njihovo ime; mogućnost, naime, davanja naloga molbenim izbornicima dana je samo izbornicima i zato bez njihove izričite i sigurne dozvole ne mogu (nequeunt) nagodbeni izbornici molbeno birati.

4.11.2. Potrebna većina i izricanje molbe

Can. 181 - § 1. Ut postulatio vim habeat, requiruntur saltem duae tertiae partes suffragiorum.

§ 2. Suffragium pro postulatione exprimi debet per verbum: postulo, aut aequivalens: eligo vel postulo, aut aequipollens, valet pro electione, si impedimentum non existat, secus pro postulatione.

Kan. 181 § 1. Da bi molbeni izbor imao snagu, potrebne su barem dvije trećine glasova.

§ 2. Glas za molbeni izbor mora se izreći riječju: *molbeno biram* ili kojom drugom istoga značenja; izričaj *biram* ili *molbeno biram* ili drugi istoga značenja vrijedi za izbor, ako nema smetnje, inače za molbeni izbor.

Vidjeli smo u kan. 119, br. 1 i 176, da se u običnim izborima traži apsolutna većina glasova prisutnih birača (50% + 1), a za molbeni izbor kan. 181 § 1. traži 2/3 glasova prisutnih birača.³⁸

Kod molbenog izbora, oni koji molbeno biraju trebaju to izreći riječju: *molbeno biram* ili kojom drugom istoga značenja, a koji samo obično biraju trebaju to izreći riječju *biram* ili drugom istoga značenja, ako nema smetnje. Da li je "ad validitatem" izreći riječju: *molbeno biram* ili *biram*, smatramo da je

³⁸ Npr. u jednoj redovničkoj Družbi prema Konstitucijama provincijalnoj poglavarici služba traje tri godine i može se prema Konstitucijama neposredno još jednom birati za provincijalnu poglavaricu na još tri godine (ukupno šest godina). Sestre kapitularki znajući za tu pravnu zabranu ipak su molbeno birale istu provincijalnu poglavaricu. Od prisutnih 21 kapitularki dali su 14. glasova u prvom biranju provincijalnoj poglavarici koja je već šest godina na toj službi, iako su znale da je tu po srijedi kanonska smetnja. Zatražile su dispensu od Kongregacije da generalna poglavarica može potvrditi molbeni izbor dotične provincijalne poglavarice. Kongregacija je odgovorila potvrdno, dala je dispensu. Tako su sestre posluživši se molbenim izborom već u prvom glasovanju izabrale provincijalnu poglavaricu na treće trogodište (usp. Congregatio pro Institutis vitae consecratae et Societatibus vitae apostolicae, prot. n. 1379/95.).

dosta znati bezuvjetnu i nedvojbenu namjeru glasača, a ona se najbolje očituje kada se izričito na karticu napiše onako kako propisuje kan. 181 § 2.

Tko je određen za službu vidimo iz slijedećih primjera:

Ako od 15 prisutnih glasača netko dobije 9 glasova *molbeno biram* "postulo", a 6 *biram* "eligo" pobijedio je oni s *biram* "eligo" u trećem glasovanju, ili ako je netko dobio 9 glasova *molbeno biram*, a 6 nevaljanih glasova *biram* ili se 6 ne izjasni (non concurrir), glasovanje se ne može zaključiti. U tom slučaju se pristupi ponovno izboru ali bez mogućnosti molbenog izbora ili postulacije.

U slučaju da 10 glasova dobije *molbeno biram* "postulo", 5 *biram* ili je 5 nevaljanih glasova ili se 5 glasača ne izjasni, izabran je onaj s *molbeno biram*; ili ako je netko dobio 7 glasova *molbeno biram* "postulo", a netko 8 glasova *biram* "eligo", izabran je onaj koji je dobio 8 glasova *biram* "eligo" (usp. kan. 119 br. 1).

Možemo još navesti primjer glasovanja, npr. kada je 30 glasača:

- 18 glasuje za A, *molbeno biram*;
- 6 za B, *biram*;
- 6 za C, *biram*;

izabran nije onaj s 18 glasova "molbeno biram", već je izabran, u trećem glasovanju, stariji između B i C, "biram" iako je dobio samo 6 glasova, jer, naime, "molbeno biram" trebao je dobiti najmanje 20 glasova.

U slučaju da u trećem pokušaju svi pozitivni glasovi idu za A, s ovim rezultatom:

- 19 glasova za A, *molbeno biram*;

- 11 čistih glasovnica (praznih), ovaj s 19 glasova *molbeno biram*, zato što nema 2/3 glasova nije određen za službu, i ovo glasovanje nema učinka, a neke ostavlja u sumnji, što dalje, ³⁹ u slučaju od 30 prisutnih izbornika, u trećem glasovanju netko je dobio 19 glasova *molbeno biram*; onaj koji ima kanonsku zapreku odnosno za onoga koji je *molbeno biram* "postulo" glasalo 19 prisutnih glasača, a dvojica koji nemaju kanonsku zapreku, jedan je dobio 5, a drugi 6 glasova, izabran je onaj koji je dobio 6 glasova. Ovaj koji je dobio 19 glasova *molbeno biram* nije dobio 2/3 glasova, a onaj koji je dobio 6 glasova *biram* izabran je jer je u trećem glasovanju dobio relativnu većinu glasova prisutnih glasača.⁴⁰

Molbeni izbor može se vršiti i po partikularnom pravu ili statutu.⁴¹

³⁹ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice*, I, str. 237-238.

⁴⁰ Usp. A. CRNICA, *Kanonsko pravo Katoličke crkve*, sv. 2, ulomak 1, Šibenik, 1941, str. 64-65.

⁴¹ Usp. kao primjer: *Statuti o provincijskom kapitulu i kapitulskom kongresu Franjevačke provincije presvetog Otkupitelja u Hrvatskoj*, Split, 1990, čl. 37-42. Član 38 § 2: "Ako u nadmetanju između molbenog izbora i izbora, na prvom ili drugom glasovanju, onaj koji može biti biran ne dobije apsolutnu većinu, a niti onaj koji mora biti molbeno

4.11.3. Dužnost predsjednika izbora i pravo mjerodavne vlasti

Can. 182 - § 1. Postulatio a praeside intra octiduum utile mitti debet ad auctoritatem competentem ad quam pertinet electionem confirmare, cuius est dispensationem de impedimento concedere, aut, si hanc potestatem non habeat, eandem ab auctoritate superiore petere; si non requiritur confirmatio, postulatio mitti debet ad auctoritatem competentem ut dispensatio concedatur.

§ 2. Si intra praescriptum tempus postulatio missa non fuerit, ipso facto nulla est, et collegium vel coetus pro ea vice privatur iure eligendi aut postulandi, nisi probetur praesidem a mittenda postulatione iusto fuisse detentum impedimento aut dolo vel negligentia ab eadem tempore opportuno mittenda abstinuisse.

§ 3. Postulato nullum ius aquiritur ex postulatione; eam admittendi auctoritas competens obligatione non tenetur.

§ 4. Factam auctoritati competenti postulationem electores revocare non possunt, nisi auctoritate consentiente.

Kan. 182 - § 1. Predsjednik mora u osam iskoristivih dana poslati molbeni izbor mjerodavnoj vlasti kojoj pripada da potvrdi izbor i da dade oprost od smetnje ili, ako ona nema te vlasti, da je zatraži od više vlasti; ako se ne traži potvrda, molbeni izbor mora se poslati mjerodavnoj vlasti da dade oprost.

§ 2. Ako molbeni izbor nije poslan u propisanom roku, sam je po sebi ništav, a zboru ili skupini za taj se put oduzima pravo izbora ili molbenog izbora, osim ako se dokaže da je predsjednik opravdano bio spriječen poslati molbeni izbor ili se namjerno ili iz nemara ustegao od njegova pravodobnog slanja.

§ 3. Molbeno izabrani ne stječe nikakvo pravo iz molbenog izbora; mjerodavna vlast nije obvezna da ga prihvati.

§ 4. Pošto se molbeni izbor uputi mjerodavnoj vlasti, izbornici ga ne mogu opozvati, osim s pristankom te vlasti.

Ima izbora za neku službu za koju se ne traži potvrda izbora, a ima i onih za koju se traži potvrda izbora sa strane mjerodavne vlasti.

a) Ako se ne zahtijeva potvrda izbora za neku službu, predsjednik zbora ili skupine mora poslati (mitti debet) u roku od osam iskoristivih dana (usp. kan. 201 § 2), molbeni izbor mjerodavnoj vlasti (usp. kan. 148) da molbeno izabranome udijeli oprost od kanonske smetnje.

Ako se traži potvrda, onda molbeni izbor treba poslati mjerodavnoj vlasti za potvrdu. Ova vlast, ako ima pravo podijeli također oprost od određene kanonske smetnje, slobodno prema svojoj uvidavnosti, prihvaća ili odbija molbu, a ako ne može dati oprost, onda zatraži od svoje više hijerarhijske mjerodavne vlasti oprost da bi potvrdila molbeni izbor. Naime, dok molbeni izbor potvrđuje niža vlast, dotle viša vlast oprašta od kanonske smetnje.

---

izabran dvotrećinsku većinu glasova, molbeno birani se više ne mogu molbeno izabrati, nego, isključivši sve molbeno birane, treba započeti i završiti glasovanja za one koji se mogu birati kao da se ništa prije toga nije dogodilo. Glasovi u ovom novom nizu glasovanja, koji bi bili dati nekom molbeno biranom, smatraju se nevažeci."

b) Molbeni izbor je ništav ako nije u roku od osam iskoristivih dana zatražena potvrda odnosno oprost. U tom slučaju zboru ili skupini za taj put oduzima se pravo izbora. To im se pravo ne bi oduzelo onda kada bi se dokazalo da je predsjednik bio opravdano spriječen poslati molbeni izbor ili ako je zlonamjerno ili iz nemara ustegao njegovo pravodobno slanje.

c) Mjerodavna vlast nije obavezna, pravno govoreći, prihvatiti molbeni izbor. Naime, molbeni izbor je povezan s oprostom od kanonske smetnje, a podjeljivanje oprosta ovisi o milosti mjerodavne vlasti, a ne od nekog prava koje bi vezalo mjerodavnu vlast. Pravo ostavlja potpunu slobodu mjerodavnoj vlasti: prihvatiti ili odbiti ovisi od njene razborite uvidavnosti. Moglo bi se ovdje govoriti o moralnoj dužnosti mjerodavne vlasti, a ne o pravnoj. Što se tiče prava molbenih izbornika, pravo kaže, pošto se molbeni izbor uputi mjerodavnoj vlasti, izbornici ga ne mogu više opozvati, osim s pristankom te vlasti.

Sam opoziv izbornici bi trebali učiniti zbornu prema propisima kan. 119, br. 2.

4.11.4. Učinci molbenog izbora

Can. 183 - § 1. Non admissa ab auctoritate competenti postulatione, ius eligendi ad collegium vel coetum redit.

§ 2. Quod si postulatio admissa fuerit, id significetur postulato, qui respondere debet ad normam can. 177, § 1.

§ 3. Qui admissam postulationem acceptat, pleno iure statim officium obtinet.

Kan. 183 - § 1. Ako mjerodavna vlast ne prihvati molbeni izbor, pravo izbora vraća se zboru ili skupini.

§ 2. Ali, ako se prihvati molbeni izbor, neka se to priopći molbeno izabranome, koji mora odgovoriti prema odredbi kan. 177, § 1.

§ 3. Tko prihvati dopušteni molbeni izbor, odmah puno-pravno stječe službu.

Pravo je mjerodavne vlasti neprihvatiti ili prihvatiti molbeni izbor.

- U slučaju da mjerodavna vlast *ne prihvati* molbeni izbor, *pravo izbora se vraća zboru ili skupini* (§ 1) da oni pristupe novom izboru.

- U slučaju prihvaćanja molbenog izbora, onda to predsjednik zbora ili skupine treba što prije priopćiti molbeno izabranome (nije određen rok!), a molbeno izabrani treba, prema kan. 177 § 1, *u roku od osam iskoristivih dana pošto primi priopćenje, obavijestiti predsjednika zbora ili skupine da li izbor prihvaća ili ne, inače izbor nema učinka.*

- U slučaju da molbeno izabrani ne prihvati dopuštenje mjerodavne vlasti, zbor ili skupina trebaju pristupiti novom izboru (usp. kan. 172 § 2).

- Ako molbeno izabrani prihvati dopušteni molbeni izbor, odmah punopravno stječe službu - pleno iure statim -, dobiva *ius in re*, imajući u vidu odredbu kan. 179 § 5.

5. GUBITAK CRKVENE SLUŽBE

Radi toga što Crkvene službe u Crkvenom pravnom ustrojstvu imaju objektivnu stabilnost veoma je delikatan i složen problem gubitak Crkvene službe. Zato je Zakonik 1983. god. preuredio CIC iz 1917. u ovoj materiji, te je II. poglavlje o Crkvenim službama posvetio gubitku Crkvene službe (kan. 184-196). Nakon tri općenita kanona (kan. 184-186), zakonodavac u četiri posebna članka govori o *odreknuću* (kan. 187-189), *premještanju* (kan. 190-191), *uklanjanju* (kan. 192-195) i *oduzeću* (kan. 196) Crkvene službe.

5.1. Načini gubljenja Crkvene službe, obavijest zainteresiranima

Can. 184 - § 1. Amittitur officium ecclesiasticum lapsu temporis praefiniti, expleta aetate iure definita, renuntiatione, translatione, amotione necnon privatione.

§ 2. Resoluto quovis modo iure auctoritatis a qua fuit collatum, officium ecclesiasticum non admittitur, nisi aliud iure caveatur.

§ 3. Officii amisso, quae effectum sortita est, quam primum omnibus nota fiat, quibus aliquod ius in officii provisionem competit.

Kan. 184 - § 1. Crkvena se službe gubi istekom unaprijed određenog vremena, navršenjem pravom određene dobi, odreknućem, premještanjem, uklanjanjem i oduzećem.

§ 2. Crkvena se služba ne gubi ako na bilo koji način prestane pravo vlasti koja je službu dala, osim ako se pravom određuje nešto drugo.

§ 3. Gubitak službe, koji je postigao učinak, neka se što prije objavi svima kojima pripada bilo kakvo pravo u povjeravanju službe.

Ovaj kanon ne govori o prestanku ili ugašenju Crkvene službe (smrt, nemoć, bolest...), nego o gubitku Crkvene službe. Kan. 184 temelji se na CIC 1917, kan. 183 §§ 1 i 2; 191 § 2. Nadodano je u Zakoniku 1983: *navršenjem pravom određene dobi* - "expleta aetate iure definita". Ispušteno je iz Kodeksa iz 1917.: *ili kad je pri podijeli upotrebljena ograda: do naše volje ili koja druga jednake vrijednosti* - "aut nisi in concessione habeatur clausola: ad beneplacitum nostrum vel alia aequipollens".

Kan. 184 § 1. nabraja šest načina kako se gubi Crkvena služba:

1. *istekom unaprijed određenoga vremena, kada je služba bila podijeljena na određeno vrijeme* (usp. kan. 153 § 2), npr. služba se može podijeliti na 3, 5, 6 ili više ili manje određenih godina⁴². Kada istekne izričito i točno određeno vrijeme služba se gubi; npr. župniku prestaje služba istekom vremena ako je,

⁴² Npr. u Franjevačkom redu manje braće služba gvardijana traje tri godine; služba provincijala 6 ili najviše 9 godina za redom. Što se tiče općenito Ustanova posvećenoga života i družbi apostolskoga života trajanje određenih službi određeno je Konstitucijama ili statutima.

prema propisima krajevnog prava, o kojemu se govori u kan. 522, bio postavljen za određeno vrijeme (kan. 538 § 1);

2. *navršenjem pravom određene dobi*; u Zakoniku su određeni takvi slučajevi: npr. kardinali predstojnici Ureda ili drugih stalnih ustanova Rimske kurije ili Vatikanske države koji su navršili 75 godina života mole se da podnesu odreknuće od službe rimskom prvosvećeniku (kan. 354); dijecezanski biskup koji je navršio 75 godina života poziva se da vrhovnom svećeniku podnese odreknuće od službe (kan. 401 § 1); župnik se poziva da podnese, pošto navršši 75 godina života, odreknuće od službe dijecezanskom biskupu (kan. 538 § 3) itd.;

3. *odreknućem, premještajem, uklanjanjem i oduzećem* (usp. kan. 187-196.)

§ 2. kaže da se Crkvena služba ne gubi ako na bilo koji način prestane pravo vlasti koja je službu dala. Nadodaje se uvjet "nisi" *osim ako se pravom određuje nešto drugo*. Npr. po samome pravu s ispražnjenjem biskupske stolice prestaje služba generalnog vikara i biskupskih vikara (usp. kan. 481 § 1 i 409). Kodeks 1917 kan. 183 § 2, govorio je o gubitku Crkvene službe koja je dana "ad beneplacitum nostrum" - do naše volje. To je u Zakoniku 1983, u kan. 184. ispušteno. Dali uopće crkvena vlast ispod Rimskog biskupa može udijeliti Crkvenu službu s ograničenjem: *ad beneplacitum nostrum*, izgleda da ne može, jer je, naime, samo u Zakoniku 1983. za davanje *povlastica* ostalo ograničenje *do naše volje ili drugo jednake vrijednosti* (usp. kan. 81). Kan. 193 § 3 govori o uklanjanju sa službe, koja je po pravnim propisima dana prema razboritoj ocijeni mjerodavne vlasti. Tu se ne spominje način ograničenja niti neka formula ograničenja.

Zakonik kaže za gubitak službe, koji je postigao učinak "neka se što prije objavi svima kojima pripada bilo kakvo pravo u povjeravanju službe". "Što prije" - *quam primum* - , posebno je važno objaviti onima koji imaju pravo predlagati na dotičnu službu (usp. kan. 162) ili zboru ili skupini osoba koji imaju pravo izbora za određenu službu (kan. 165) kako bi u iskoristivom roku predložili odnosno izabrali nekoga za određenu Crkvenu službu.

5..2. Počasni naslov "emeritus"

Can. 185 - Ei, qui ob impletum aetatem aut renuntiationem acceptatam officium amittit, titulus emeriti conferri potest.

Kan. 185 - Onome tko izgubi službu zbog navršene dobi ili prihvaćenog odreknuća može se dati počasni naslov.

Počasni naslov "emeritus" (emeritiran) može dati ona vlast koja je mjerodavna povjeriti dotičnu Crkvenu službu (usp. kan. 189 § 1). Naslov "emeritus" jest samo počasni naslov koji sa sobom ne nosi nikakve pravne posljedice, to nije nikakva pravna prednost. Biskupima koji se odreknu službe iz samog prava *ex iure* proizlazi naslov "emeritus" (kan. 402 § 1). Za profesore se

običava reći: "emeritirani profesori". Iako opće pravo općenito ne daje neke prave pogodnosti "emeritiranima", ipak posebni statuti mogu propisati barem neka posebna prava isluženim crkvenim službenicima.

5.3. Pismeno priopćenje

Can. 186 - Lapsu temporis praefiniti vel adimpleta aetate, amissio officii effectum habet tantum a momento, quo a competenti auctoritate scripto intimatur.

Kan. 186 - Gubitak službe zbog isteka unaprijed određenoga vremena ili navršene dobi ima učinak tek od časa kada to napismeno priopći mjerodavna vlast.

Priopćenje sa strane mjerodavne vlasti bitno je za valjanost gubitka službe, a priopćenje napismeno (usp. kan. 37) jest samo ad liceitatem (usp. kan. 10), kako bi služba imala pravnu vrijednost (usp. kan. 474). Služba se gubi, zbog isteka unaprijed određenoga vremena ili navršene dobi, tek od časa kad to napismeno priopći mjerodavna vlast koja je povjerila službu, a do tada, onaj koji se je odrekao službe ili je navršio određenu dob (75 god.) uživa dotičnu službu *pleno iure*. Gubitkom određene službe prestaju prava, povlastice i dužnosti koje proizlaze iz te službe, služba je pravno prazna i kao takva može se a i treba povjeriti drugome naslovniku prema propisima kan. 153-154.

6. ODREKNUĆE

Ovdje nije govor o odreknuću koje preporučuje zakon (usp. kan. 186, 354, 401 § 1, 411, 538 § 3) ili o odreknuću radi bolesti ili nekih drugih razloga (usp. kan. 401 § 2, 1740-1742), o *ostavci*, već je govor o *slobodnom odreknuću (renuntiatio)* kojeg, pri potpunoj svijesti iz opravdanog razloga slobodno čini naslovnik službe.

6.1. Dopušteno odreknuće

Can. 187 - Quisquis sui compos potest officio ecclesiastico iusta de causa renuntiare.

Kan. 187 - Svatko tko je pri potpunoj svijesti može se iz opravdana razloga odreći crkvene službe.

U slučajevima kada naslovnik crkvene službe, slobodno, pri potpunoj svijesti, iz opravdanog razloga smatra da je bolje da se odreče određene službe, zakonodavac je predvidio mogućnost pravne ustanove koju nazivamo *odreknuće*. Iako je moguće odreknuće od službe ipak se traži da je primi mjerodavna vlast. Da bude moguće odreknuće, kan. 184 zahtijeva:

- *opravdan razlog* (iuxta causa), koji se temelji na *subjektivnim razlozima* kao što su posebne okolnosti u kojima živi naslovnik službe i *objektivnim razlozima* koji se odnose na samu službu, potreba Crkve, potreba duša (npr. netko živi sablažnjivo ili ga vjernici ne podnose) kao i druge izvanjske okolnosti;

- *da je učini naslovnik* koji može učiniti ljudski čin (usus rationis), tko je *compos sui*, tko je odgovoran za svoj čin (ne u pijanom stanju, ne dok je u neuračunljivom psihičkom stanju, ne drogiran ...).

Odreknuće se može učiniti bezuvjetno i pod uvjetom (usp. kan. 1743, kada je riječ o župnicima).

Iako kan. 187, dozvoljava, kada kaže *svatko može* - Quisquis ... potest - odreći se crkvene službe, ipak je dobro podsjetiti se *kleričke poslušnosti* (usp. kan. 274 § 2, 1371, br. 2) i *zavjeta poslušnosti* kod ustanova posvećenoga života (usp. kan. 601).

6.2. Ništavo odreknuće

Can. 188 - Renuntiatio ex metu gravi, iniuste incusso, dolo vel errore substantiali aut simoniace facta, ipso iure irrita est.

Kan. 188 - Odreknuće zbog teška straha, nepravdedno naneseana, zlonamjerne prijevare ili bitne zablude ili simonije po samom je pravu ništavo.

Kan. 188, jest konkretna iznimka od kan. 125 kada je govor o činu učinjenu iz teškog straha, nepravdedno naneseana i zlonamjerne prevare. To je ono što kan. 125 § 2 govori "osim ako pravo određuje nešto drugo". Stoga, odreknuće je po samom pravu ništavo (ipso iure irrita est):

- zbog bitne zablude;
- zbog teška straha, nepravdedno naneseana;
- zbog namjerne prevare;
- zbog fizičke prisile (kan. 125 § 1);⁴³
- zbog simonije⁴⁴.

⁴³Usp. BRKAN, *Pravni čini*, u: Služba Božja. XXXIV/1994, 3, str. 203-220..

⁴⁴Na prigovor jednoga člana komisije za reformu Zakonika da Zakonik ne definira simoniju: odgovoreno je "Notio sufficienter definitur a doctrina et iurisprudencia" (*Communicationes*, god. 1982, str. 153, kan. 185.).

6.3. Podnošenje, (ne)prihvatanje i opoziv odreknuća

Can. 189 - § 1. Renuntiatio, ut valeat, sive acceptatione eget sive non, auctoritati fieri debet cui provisio ad officium de quo agitur pertinet, et quidem scripto vel oretenus coram duobus testibus.

§ 2. Auctoritas renuntiationem iusta et proportionata causa non inixam ne acceptet.

§ 3. Renuntiatio quae acceptatione indiget, nisi intra tres menses acceptetur, omni vi caret; quae acceptatione non indiget effectum sortitur communicatione renuntiantis ad normam iuris facta.

§ 4. Renuntiatio, quamdiu effectum sortita non fuerit, a renuntiante revocari potest; effectu secuto revocari nequit, sed qui renuntiavit, officium alio ex titulo consequi potest.

Kan. 189 - § 1. Da bi odreknuće bilo valjano, zahtijevalo ono prihvaćanje ili ne, treba da se priopći vlasti kojoj pripada da povjeri službu o kojoj se radi, i to napismeno ili usmeno pred dvojicom svjedoka.

§ 2. Neka vlast ne prihvati odreknuće koje se ne temelji na opravdanu i razumnu razlogu.

§ 3. Odreknuće koje traži prihvaćanje ostaje bez ikakve snage, osim ako se prihvati u roku od tri mjeseca; ono pak koje ne traži prihvaćanje postiže učinak kad ga prema pravnoj odredbi priopći odricatelj.

§ 4. Odricatelj može opozvati odreknuće dokle god nije postiglo učinak; kad postigne učinak, ne može ga opozvati, ali tko se odrekao, može tu službu dobiti s drugoga naslova.

6.4. Način (forma) odreknuća

Da bi odreknuće bilo *valjano* "ad validitatem" zahtijeva se:

- da odricatelj⁴⁵ odreknuće priopći vlasti kojoj pripada da povjeri službu o kojoj se radi. Ako se služba ne povjerava slobodnim povjeravanjem, onda odricatelj odreknuće treba saopćiti vlasti koja je mjerodavna postavljati na službu o kojoj se radi;

- da priopćenje bude napismeno ili usmeno pred dvojicom svjedoka.

6.5. Prihvaćanje odreknuća.

§ 2. govoreći o prihvaćanju odreknuća razlikuju odreknuće koje traži prihvaćanje i odreknuće koje ne traži prihvaćanje koje po sebi *ex se* ima pravni

⁴⁵ CIC 1917, kan. 186, dozvoljavao je odricatelju da odreknuće priopći i preko posebno ovlaštenoga opunomoćenika "aut etiam per procuratorem speciali mandato munitum". To je Zakonik 1983, u kan. 189. ispustio. Smatramo da se i danas može primjeniti takav način odreknuća prema *Regulae Juris*, knj. VI°. Dekretala Bonifacija VIII, br. 68, koji kaže: "Potest quis facere per alium quod potest facere per seipsum". Npr. odreknuće treba učiniti sam župnik (usp. kan. 538 § 1). U poglavlju *o odreknuću* (de renuntiatione) Zakonik 1983. ne govori o "renuntiatione tacita" - *o prešutnom odreknuću* - kako je bilo propisano u CIC 1917 kan. 188 (usp. URRUTIA, *De normis generalibus*, str. 122).

učinak. Npr. odreknuće Rimskog biskupa (usp. kan. 332 § 2) i Dijecezanskog upravitelja (usp. kan. 430 § 2) ne traži prihvaćanje. Prihvaćanje je, npr. potrebno kod odreknuća službe koje drže klerici (usp. kan. 274 § 2), a i onih služba koje drže laici jer je Crkvena služba javnog, a ne privatnog značaja, naslovnik ne može kada hoće jednostrano (unilateralno) napustiti službu bez prihvaćanja mjerodavne vlasti koja mu je povjerila dotičnu službu. Kako bilo da bilo, odreknuće koje traži prihvaćanje ostaje bez ikakve snage, osim ako se prihvati u roku od tri mjeseca, usp. konkretno: odreknuće dijecezanskog biskupa koje treba prihvatiti Papa (kan. 416) i župnika koje treba prihvatiti dijecezanski biskup (kan. 538, §. 1).

6.6. Pravni učinci odreknuća

1. Ono odreknuće koje nema potrebu prihvaćanja ima pravni učinak *ipso iure* kada naslovnik na zakonski način priopći odreknuće mjerodavnoj vlasti.

2. Odreknuću koje traži prihvaćanje treba suglasnost mjerodavne vlasti jer, naime, takvo odreknuće ostaje bez ikakve snage dok se ne prihvati u roku od tri mjeseca. Dok naslovnik službe ne dobije sigurnu obavijest od mjerodavne vlasti da je prihvatila odreku, ne može napustiti na svoju ruku službu i sve dok nije dobio obavijest odricatelj ima sve nadležnosti i ovlasti koje dotična služba sa sobom nosi.

3. Ako mjerodavna vlast u roku od tri mjeseca ne odredi ništa odnosno ne dade odgovor odricatelju, prema kan. 57 § 2, pretpostavlja se da je odgovor niječan, odreka se smatra *ipso iure* odbačena odnosno ne prihvaćena s tim da ostaje uvijek odricatelju pravo utoka hijerarhijskom poglavaru one vlasti kojoj pripada da povjeri službu o kojoj se radi. Zakonik u § 2 upozorava mjerodavnu Crkvenu vlast da ne prihvati odreknuće koje se ne temelji na opravdanu i razumnu razlogu. Prosudbu o opravdanom i razumnom razlogu Zakonik ostavlja mjerodavnoj vlasti.

4. Odricatelj može opozvati odreknuće sve dotle dok nije postiglo učinak; kada odreknuće postigne učinak, odricatelj ne može više opozvati odreknuće s tim da ostaje odredba kan. 189 § 4: "ali tko se odrekao, može tu službu dobiti s drugoga naslova".

7. PREMJEŠTAJ

7.1. Mjerodavna vlast, važan razlog, pismeno priopćenje

Can. 190 - § 1. Translatio ab eo tantum fieri potest, qui ius habet providendi officio quo amittitur et simul officio quod committitur.

§ 2. Si translatio fiat invito officii titulari, gravis requiritur causa et, firmo semper iure rationes contrarias exponendi, servetur modus procedendi iure praescriptus.

§ 3. Translatio, ut effectum sortiatur, scripto intimanda est.

Kan. 190 - § 1. Premještaj može izvršiti samo onaj tko ima pravo povjeriti službu koja se gubi, i ujedno službu koja se daje.

§ 2. Ako se premještaj vrši protiv volje naslovnika službe, traži se važan razlog i neka se, uvijek uz poštovanje prava da se iznesu protivni razlozi, obdržava način postupanja koji je pravom propisan.

§ 3. Da bi premještaj postigao učinak, treba da se priopći napismeno.

Premještaj je pravna ustanova kada mjerodavna crkvena vlast nekoga premjesti s jedne službe i dodijeli mu drugu. Prijelaz s jedne službe na drugu. Gubi se jedna služba i dobiva druga. Dakle, kod premještaja imamo dvojstruk čin: *odreknuce* ili *oduzeće* prve službe i *podjela druge* u zamjenu za prvu. Premještaj može biti voljni ili slobodni, tj. sa slobodnim pristankom naslovnika, prisilni ili svojevoljni sa strane mjerodavnoga poglavara "invito officii titulari" - protiv naslovnika službe. Kod premještaja se može dobiti druga služba koja je u rangu jednaka prvoj (župa) ili veća ili manja.

Kada se kod premještaja protiv volje naslovnika službe daje "manja služba" onda je općenito govor (barem se tako općenito smatra) o premještaju radi okajničke kazne radi nekoga zlodjela (delikata): *kazneni premještaj na drugu službu* (usp. 1336 § 1, br. 4). Ako se radi o premještaju protiv volje naslovnika, kao kazna za zlodjelo, onda se premještaj radi pomoću *sudske presude* ili *administrativne odluke* (decretum).

Budući da zakonodavac u pravilu stoji na stanovištu stabilnosti službe, ako se premještaj ne vrši radi kazne, onda ipak za premještaj treba postojati opravdan razlog: opća korist Crkve, biskupije, župe, bilo koje službe i službenika, nagrada za naslovnikov rad, itd.

Zakonodavac isključuje bilo koju privatnu ili necrkvenu vlast kada se radi o premještaju. Stoga, onaj tko ima pravo povjeriti službu koja se gubi, i ujedno službu koja se daje, može (potest) izvršiti premještaj. Naime, to je jedan od načina povjeravanja crkvene službe, npr. dijecezanskog biskupa može premjestiti samo Papa (kan. 416), župnika može premjestiti dijecezanski biskup (kan. 523; 682 §§ 1-2) i dijecezanski upravitelj (kan. (kan. 485, 509 § 1, 1420 § 5), premještaj redovničkih poglavara vrši se prema partikularnom pravu: *Konstitucije i Statuti...* (usp. kan. 624 § 3).

Zakonik pretpostavlja da se radi o službama koje crkveni poglavar može slobodno podijeliti i oduzeti prema svojoj uvidavnosti - *libera collatione* (kan. 157). Ako se pak radi o službama za koje pravo izričito određuje nešto drugo, onda treba imati u vidu i to "nešto drugo"- posebno pravo i statuti, povlastice i stečena prava (kan. 4) - jer partikularno pravo i statuti mogu zahtijevati posebni izbor, predlaganje, imenovanje, naime, crkveni poglavar ne smije izvršiti povjeravanje na drugu službu prije tih, pravno određenih, predradnji.

U slučaju kada se premještaj vrši protiv volje naslovnika službe traži se:

- da postoji valjan razlog;
- da se poštivaju prava premještenog da sa svoje strane donese protivne razloge - *ius sese explicandi cur invitus*;
- da se obdržava način postupanja (*modus procedendi*) koji je pravom propisan (usp. kan. 1748-1752; 1336, br. 4; 1341-1353, 1720).⁴⁶

Kod premještaja župnika, crkvena mjerodavna vlast treba dobro pripaziti na odrebu Dekreta II. vatikanskog sabora "Christus Dominus" o pastirskoj službi biskupa, br. 31 koji od biskupa zahtijeva da pazi na "dobro duša, pridržavajući se, dakako, naravne i kanonske pravičnosti"⁴⁷ (usp. kan. 1752).

- Zakonik donosi posebne propise o načinu postupanja u uklanjanju župnika (kan. 1740-1752).

- O okajničkoj kazni premještaja: vidi kan. 1336 § 1, br. 4 i § 2.

- Budući da je premještaj jedan od načina povjeravanja crkvene službe vidi kan. 146-156.

§ 3. propisuje način - formu - za valjanost premještaja, *priopćenje napismeno* (usp. kan. 158), koje se vrši prema propisima kan. 54-56.

7.2. Učinci premještaja

Can. 191 - § 1. In translatione, prius officium vacat per possessionem alterius officii canonice habitam, nisi aliud iure cautum aut a competenti auctoritate praescriptum fuerit.

§ 2. Remunerationem cum priore officio conexam translatus percipit, donec alterius possessionem canonicae obtinuerit.

Kan. 191 - § 1. Kod premještaja prijašnja služba postane prazna kanonskim preuzimanjem druge službe, osim ako je nešto drugo određeno pravom ili propisano od mjerodavne vlasti.

§ 2. Onaj tko je premješten prima naknadu vezanu za prijašnju službu sve dok kanonski ne preuzme drugu.

Služba ne postaje prazna samim činom premještaja već kada naslovnik službe kanonski preuzme u posjed novu službu, ali tu postoji i uvjetna čestica

⁴⁶ Usp. URRUTIA, *De normis generalibus*, str. 123.

⁴⁷ O kanonskoj pravičnosti - *aequitas canonica* - vidi: J. BRKAN, *Pastoralni ciljevi i tematika novog Kodeksa*, u: *Služba Božja XXIV/1984*, 3, 245.

"nisi" *osim ako* pravo (opće pravo, partikularno pravo i statuti) ili mjerodavna vlast ne propisuju nešto drugo, npr. kan. 527 § 3, propisuje ako netko ne preuzme župu za vrijeme u kojemu se mora preuzeti župa u posjed, pošto to vrijeme prođe neiskorišteno, mjesni ordinarij može službu proglasiti praznom; ako župnik odbija predati župu u vrijeme koje odredio biskup, kada prođe određeno vrijeme neka mjerodavna vlast proglasi župu praznom (usp. kan. 1751 § 2).

O preuzimanju u posjed biskupije vidi kan. 418.

Paragraf 2. donosi propis o *nagradi premještenoga* (sredstva za uzdržavanje premještenoga iz određene službe) i kaže da premješteni sve dok kanonski ne preuzme drugu službu prima naknadu vezanu za prijašnju službu.

8. UKLANJANJE

Uklanjanje je lišenje naslovnika službe odnosno odvajenje naslovnika od službe, bez obaveze da mu se podijeli druga služba kao što je to slučaj kod premještaja. Nadležni poglavar nije definiran kao kod premještaja (usp. kan. 190 § 1) jer uklanjanje može biti i *po samom pravu* "ipso iure". Po sebi, uklanjanje ne uključuje kaznu za neko zlodjelo. Crkvene službe su javne službe u Crkvi i kao takve one stvaraju između naslovnika i Crkve posebni odnos koji kanonski pravni poredak posebno uređuje svojim zakonima: načine imenovanja, postavljanja, služenja, a predviđa i opomene, obustave (suspenziju), cenzure (kan. 1331-1335) zabrane vršenja službe, premještaj (usp. kan. 1336 § 1, br. 4) u slučajevima kada taj odnos nije sukladan sa crkvenim stegovnim zakonima odnosno s pravilom službe.

Ne smije se ovdje brkati uklanjanje (*amotio*) (kan. 192-195) s oduzećem (*privatio*) (kan. 196). Naime, razlika između uklanjanja i oduzeća uglavnom se sastoji u ovome: dok se uklanjanje sa službe vrši radi stegovnih ili pastoralnih razloga, radi općeg dobra, često bez zlodjela ili krivnje naslovnika službe, dotle oduzeće, naprotiv, uvijek ima kazneno značenje i ono je uvijek neka kazna protiv krivičnog djela ili prestupka odnosno pogreške naslovnika.

8.1. Uklanjanje odlukom ili "ipso iure" - po samom pravu

Can. 192 - *Ab officio quis amovetur sive decreto ab auctoritate competenti legitime edito, servatis quidem iuribus forte ex contractu quaesitis, sive ipso iure ad normam can. 194.*

Kan. 192 - *Sa službe se netko uklanja bilo zakonito izdanom odlukom mjerodavne vlasti, uz poštovanje prava koja su možda ugovorom stečena, bilo po samom pravu prema odredbi kan. 194.*

Dva su načina uklanjanja sa crkvene službe:

1. *Zakonito izdanom odlukom (decreto) mjerodavne vlasti, uz poštovanje prava koja su možda ugovorom stečena.* U smislu kan. 190 § 1, i 1338 § 1,

upravnu odluku (dekret) uklanjanja sa službe (kan. 192) treba izdati mjerodavna vlast koja je mjerodavna kod kanonskog povjeravanja (*provisione canonica*).

- Kada se radi dijecezanskim službama koje su povjerene članovima ustanova posvećenoga života i družba apostolskoga života, uklanjanje je "ad nutum" bilo sa strane dijecezanskog biskupa bilo sa strane mjerodavnoga poglavara, prema kan. 682 § 2, i 738 § 2, trebaju predhodno upozoriti jedan drugoga (dijecezanski biskup poglavara ili obratno) ali ni jedan ni drugi ne treba tražiti pristanak drugoga.

- Naglašeno je u kan. 192, da onaj tko je mjerodavan uklanjati sa službe treba poštivati prava koja su možda *ugovorom stečena*.

- Treba poštivati *načela prirodne i kanonske pravičnosti*;⁴⁸

2. Uklanjanje *po samom pravu "ipso iure"*, tj. snagom samog zakona prema odredbi kan. 194. Uklanjanje po samom zakonu ima kazneno značenje, stoga, kan. 194. mogao je biti smješten i pod članak 4. ovoga poglavlja koji govori o oduzeću crkvene službe. Kod uklanjanja po samom pravu, naslovnik ostaje bez službe i ta služba postane pravno ispražnjena, ako se ostvare pretpostavke koje propisuje kan. 194.

8.2. *Pretpostavke kod uklanjanja*

Can. 193 - § 1. *Ab officio quod alicui confertur ad tempus indefinitum, non potest quis amoveri nisi ob graves causas atque servato procedendi modo iure definito.*

§ 2. *Idem valet, ut quis ab officio, quod alicui ad tempus determinatum confertur, ante hoc tempus elapsam amoveri possit, firmo praescripto can. 624, § 3.*

§ 3. *Ab officio quod, secundum iuris praescripta, alicui confertur ad prudentem discretionem auctoritatis competentis, potest quis iusta ex causa, de iudicio eiusdem auctoritatis, amoveri.*

§ 4. *Decretum amotionis, ut effectum sortiatur, scripto intimandum est.*

Kan. 193 - § 1. Nitko ne može biti uklonjen sa službe koja mu je dana na neodređeno vrijeme, osim zbog važnih razloga i uz održavanje načina postupanja koji je određen pravom.

§ 2. To vrijedi i za uklanjanje sa službe prije isteka vremena, ako je služba dana na određeno vrijeme, uz održavanje propisa kan. 624, § 3.

§ 3. Sa službe, koja se po pravnim propisima daje prema razboritoj ocjeni mjerodavne vlasti, može netko biti uklonjen iz opravdana razloga prema sudu te vlasti.

§ 4. Da bi odluka o uklanjanju postigla učinak, treba da se priopći napismeno.

⁴⁸ Jedan je član Komisije za reformu Zakonika predložio da se ovom kanonu nadoda "servatis quidem iuribus forte quaesitis et *aequitate canonica et naturali*" (*Communicationes*, god. 1982, str. 153, kan. 189, br. 1). Odgovoreno je da nije potrebno to nadodati jer je to opće načelo koje se ima pred očima kod uklanjanja sa službe.

Budući da pravni postupak uklanjanja sa službe ovisi od njene vremenske stabilnosti s kojim je podijeljena služba, kan. 193 gleda na tri pretpostavke:

- na neodređeno vrijeme (ad tempus indefinitum),
- na određeno vrijeme (ad tempus determinatum),
- prema razboritoj ocjeni mjerodavne vlasti (ad prudentem discretionem auctoritatis competentis).

a) U najviše slučajeva služba se podijeljuje na neodređeno vrijeme. Za uklanjanje s takve službe *posebnom odlukom* - per decretum - traže se važni razlozi uz određeni pravni postupak. Važni razlozi trebaju se vrednovati imajući u vidu sve okolnosti, posebno treba imati u vidu *opće dobro i spasenje duša*. Npr. kan. 1741 donosi razloge zbog kojih se župnik može zakonito ukloniti sa svoje župe. Razlozi mogu biti i drugi, bitno je da su važni, npr. kan. 253 § 3, kaže: "Nastavnika koji se teško ogriješi o svoju službu neka ukloni vlast o kojoj se govori u § 1."

Sam postupak uklanjanja župnika predviđen je u kan. 1740-1747, za druge postupke usp. kan. 1720.

b) Uklanjanje odlukom (per decretum) sa službe prije isteka vremena, tj. ako je služba dana na određeno vrijeme vrijedi odredba § 2, s tim da tu još treba obdržavati kan. 624, § 3, kada se radi o redovničkim poglavarima.⁴⁹

c) Ako je služba bila podijeljena *prema razboritoj ocjeni mjerodavne vlasti*, ta vlast, prema vlastitom sudu, može naslovnika s takve službe ukloniti iz opravdana razloga. Ovoj trećoj pretpostavci se mogu pribrojiti također službe sa kojih biskup može slobodno ukloniti naslovnike: služba generalnog i biskupskih vikara (kan. 477 § 1), služba voditelja Kurije (kan. 473 § 2), službenici Kurije (kan. 485), služba dekana (kan. 554 § 3), služba župskog vikara (kan. 552).

Termini *ad beneplacitum nostrum* ili *ad nutum superioris* ili kakvi drugi istoznačni (CIC 1917, kan. 183, § 2), u ovom Zakoniku ne upotrebljavaju se u poglavlju o crkvenim službama, već u poglavlju o povlasticama (kan. 81).

Kan. 193, § 4, ponavlja propis kan. 190 § 3 te zahtijeva da se odluka o uklanjanju treba naslovniku priopćiti napismeno kako bi postigla svoj učinak (usp. kan. 54-56). Poglavar treba imati na umu da prije donošenja odluke o uklanjanju sa službe treba saslušati osobu koju uklanja i da ona ima potpuno pravo iznijeti svoje razloge u smislu kan. 190 § 2.

⁴⁹ Kan. 624 § 1, kaže da se poglavari u redovničkim ustanovama postavljaju za određeno i prikladno vrijeme; § 3 propisuje: "Oni se ipak za vrijeme trajanja službe mogu ukloniti ili premjestiti na drugu službu zbog razloga određenih vlastitim pravom." Npr. *Konstitucije Kongregacije školskih sestara franjevka Krista Kralja*, Zagreb, 1985, u čl. 93, kažu veoma općenito: "Dužnost je više vlasti ukloniti sestru s njezine službe i prije istka mandata ako je to potrebno za dobro same sestre ili Ustanove. Pri tome se treba pridržavati propisa crkvenog prava i Konstitucija". Nisam baš pronašao neke u njihovu vlastitu pravu (odredbama) posebne razloge. Tu su po našem mišljenju Konstitucije ostavile velik manevar nadležnim poglavaricama. Trebalo bi barem donekle u *Statutima (Odredbama)* precizirati barem neke sigurne razloge.

8.3. Uklonjeni po samome pravu

Can. 194 - § 1. Ipso iure ab officio ecclesiastico amovetur:

1. qui statum clericalem amiserit;
2. qui a fide catholica aut a communione Ecclesiae publice defecerit;
3. clericus qui matrimonium etiam civile tantum attentaverit;

§ 2. Amotio, de qua in nn. 2 et 3, urgeri tantum potest, si de eadem auctoritatis competentis declaratione constet.

Kan. 194 - § 1. Po samom pravu uklanja se s crkvene službe:

1. tko izgubi klerički stalež;
2. tko javno otpadne od katoličke vjere ili crkvenog zajedništva;
3. klerik koji pokušava sklopiti ženidbu makar i samo svjetovnu.

§ 2. Uklanjanje o kojem se govori u br. 2 i 3 može se zahtijevati samo ako je ono sigurno na temelju izjave mjerodavne vlasti.

Kan. 194 preuzeo je odredbe Kodeksa iz 1917., kan. 188, br. 4 i 5.⁵⁰

Iako je uklanjanje sa crkvene službe *ipso iure* u slučajevima koji su točno utvrđeni u § 1, ipak se traži, da bi uklanjanje imalo pravni učinak, posebna intervencija mjerodavne crkvene vlasti, traži se *pismena izjava* (declarazione) mjerodavne crkvene vlasti (kan. 194 § 2).

Klerik gubi klerički stalež, prema kan. 290:

- sudskom presudom ili upravnom odlukom kojom se proglašava nevaljanost svetog ređenja;
- zakonito izrečenom kaznom otpuštanja;
- otpisom Apostolske Stolice.

Otpuštanje iz kleričkog staleža može biti trajna okajnička kazna (kan. 1336, br. 5).

⁵⁰ Kodeks 1917, kan. 188 poznaje pravnu ustanovu "Mučka odreka" - *tacita renuntiatione*, te navodi 8 točaka takve odreke. CRNICA, piše: "Po kan. 188, mučkom odrekom istoga časa i bez ikakve druge izjave ispražnjena je bilo koja služba, ako klerik:

1. Položi redovničke zavjete, izuzevši propis kan. 584 gledom na nadarbine;
2. U stalnom roku, koji predvidi pravo, ili, u nedostatku zakonskog propisa, odredi Ordinarij, ne preuzme službu koja mu je podijeljena;
3. Primi drugu crkvenu službu nesloživu s prvom i uđe u njezin mirni posjed;
4. Javno otpadne od katoličke vjere;
5. Sklopi brak, makar samo civilni;
6. Pođe u vojništvo kao dobrovoljac, protiv propisa kan. 141 § 1;
7. Sam na svoju ruku bez opravdanog razloga odloži crkveno odijelo i ne preuzme ga kroz mjesec dana nakon što primi Ordinarijevu opomenu;
8. Nezakonito napusti rezidenciju na koju je dužan, i bez opravdane zapreke primivši Ordinarijevu opomenu, kroz zgodno vrijeme koje odredi isti Ordinarij, ne poslušati niti odgovoriti." (A. CRNICA, *Kanonsko pravo katoličke crkve*, sv. 2, Ulomak, 1, Šibenik, 1941, str. 68).

Prema kan. 292, samim tim što je netko izgubio klerički stalež lišen je svih služba, zadaća i bilo koje povjerene vlasti.

Da bi služba bila ispražnjena u slučajevima iz § 1, br. 2 i 3. traži se uvijek izjava mjerodavne crkvene vlasti.

Pravednom će se kaznom kazniti onaj tko zadržava službu pošto je ona oduzeta ili je prestala (kan. 1381 § 2). Prema kan. 154: "Pravno prazna služba, koju netko možda nezakonito još ima, može se dati samo ako je propisno proglašeno da to zadržavanje nije zakonito i ako se to proglašenje spomene u dopisu povjeravanja."

Javni otpad od katoličke vjere jest gubitak katoličke vjere kojim se postaje *heretik* (usp. kan. 751 i 1364) ali otpad je od katoličke vjere i *apostazija* jer nije to samo otpad od katoličke vjere već uopće od kršćanstva. Taj otpad treba biti javno poznat. Ne traži se strogo formalni čin otpada. Tko otpadne od katoličke vjere nije više u zajedništvu Crkve prema propisima kan. 205.

Otpad od Crkvenog zajedništva se obistinjuje kada nedostaje jedan od tri veza zajedništva o kojima govori kan. 205. Takav čin mora biti javno učinjen, nije dovoljno neki tajni čin.

Izopćenje treba biti izrečeno i proglašeno (kan. 1331 § 2).

§ 1, br. 3. govori samo o klericima koji pokušaju sklopiti ženidbu makar svjetovnu, a ne govori o redovnicima laicima, o kojim govori kan. 694 § 1, br. 2.

Nevaljano pokušavaju sklopiti katoličku ženidbu klerici (kan. 1087) i oni koji su vezani javnim doživotnim zavjetom čistoće u redovničkoj ustanovi (kan. 1088). Pokušaj bi se sastojao u tome kada bi se netko formalno oženio te kada ne bi bilo zapreke, ženidba bi bila moguća. Zato je rečeno "makar samo svjetovnu" ukoliko svjetovna ženidba nije prihvatljiva forma za valjanost katoličke ženidbe. Stoga, kan. 194 § 1, br. 3, određuje da također samo svjetovna forma ženidbe smatra se pokušaj ženidbe i u takvom slučaju, kada bi klerik pokušao sklopiti ženidbu *ipso iure* uklanja se sa crkvene službe.

8.4. Uzdržavanje uklonjenoga

Can. 195 - Si quis, non quidem ipso iure, sed per decretum auctoritatis competentis ab officio amoveatur quo eiusdem subsistentiae providetur, eadem auctoritas curet ut ipsius subsistentiae per congruum tempus prospiciatur, nisi aliter provisum sit.

Kan. 195 - Ako se tko, ali ne samim pravom nego odlukom mjerodavne vlasti, uklanja sa službe kojom se osigurava njegovo uzdržavanje, neka se ta vlast prikladno vrijeme brine za njegovo uzdržavanje, osim ako je to osigurano drukčije.

Kan. 195. izražava ljudsku i kršćansku osjetljivost prema ljudima i ženama koji su uklonjeni sa službe *odlukom mjerodavne vlasti* (per decretum auctoritatis competentis). Tu treba primjeniti *prirodnu i kanonsku pravičnost*.

Kaže se da se treba brinuti za "prikladno vrijeme"⁵¹, mi bi rekli dok se, prema razboritom sudu mjerodavna vlast ne uvjeri da se je uklonjeni na neki način sam snašao ili dok ne dođe u takvu situaciju da se može sam uzdržavati. Kan. 195 postavlja i uvjetnu česticu "nisi" *osim ako* je to osigurano drukčije. Ovdje bi nam mogla na neki način pomoći odredba iz Dekreta II. vatikanskog sabora, "Presbyterorum ordinis", o službi i životu prezbitera, br. 20. U dijecezanske statute ili posebne odredbe pravnih osoba o uzdržavanju crkvenih službenika trebalo bi ugraditi i odredbu o uzdržavanju uklonjenih službenika koji su uklonjeni i nemaju više službu od koje se mogu uzdržavati i živjeti dostojno čovjeka.

Kada se radi o članu ustanova posvećenoga života koji zakonito istupi iz Ustanove, Ustanova prema takvom članu treba ipak paziti na *pravičnost* i evanđeosku ljubav (kan. 702 §2.). Iako se mjerodavna vlast nije, pravno govoreći (nema pravnu obavezu), dužna brigati za uzdržavanje onih koji su uklonjeni sa službe samim pravom, ipak, smatramo da se iz moralne obaveze treba brigati i za takve, jer to nalaže kršćanska ljubav prema potrebnima koji su na bilo koji način došli u ovisno stanje.

Kada protiv odluke o uklanjanju i oduzeću službe sa strane crkvene mjerodavne vlasti naslovnik koji je uklonjen zakonito prizove ili uloži utok, zadržaje još svoju službu do konačne odluke, ali ostaje obustavljena njegova redovita vlast, osim ako pravo određuje nešto drugo (usp. kan. 143 § 2).

9. ODUZEĆE

Dok uklanjanje ima, općenito govoreći, stegovno i pastoralno značenje dotle oduzeće crkvene službe ima samo *kazneno značenje*. Oduzeće je, kako kaže Urrutia, "amotio in poenam (usp. c. 1336 § 1, 2°, inter poenas expiatorias"⁵² kažnjeno uklanjanje. Pravna ustanova oduzeća može se primjeniti samo kao kazna za kaznjivo djelo.

⁵¹ Problem prikladnog vremena "congruum tempus" bio je postavljen također pri izradi Zakonika: *Communicationes*, god. 1982, str. 154, kan. 192: "Locutio "congruo tempore" ambigua est. Intellegitur quod *intra congruum tempus* auctoritas subsistentiae clerici providere debet? aut potius quod hoc faciat *per congruum tempus*? Et insuper, *quamdiu* providere debet? (siquis Pater).

R. *Ut clarius pateat, dicatur: "per congruum tempus". Quamdiu? Prudentiae relinquitur auctoritatis.*"

⁵² URRUTIA, *De Normis generalibus*, str. 126.

Can. 196 - § 1. Privatio ab officio, in poenam scilicet delicti, ad normam iuris tantumodo fieri potest.

§ 2. Privatio effectum sortitur necundum praescripta canonum de iure poenali.

Kan. 196 - § 1. Oduzeće službe, kao kazna za kažnjivo djelo, može se provesti samo prema pravnoj odredbi.

§ 2. Oduzeće postiže učinak po propisima kanona kaznenoga prava.

Oduzeće može biti *ipso iure* ili odlukom ili krivičnom presudom. Oduzeće *ipso iure* podudara se s uklanjanjem kako je to propisao kan. 194.

Oduzeće crkvene službe se ne može postići osim po propisima kaznenoga prava bilo na sudski bilo upravni način.

Kan. 196 § 1, temelji se na Kodeksu iz 1917. kan. 2298. br. 6 i 2299 § 1.

Oduzeće crkvene službe Zakonik je ubrojio u okajničke kazne (usp. kan. 1336 § 1, br. 2). Prema kan. 1336 okajnička kazna oduzeća crkvene službe ne može biti objekt kazne "latae sententiae" - kazna unaprijed izrečena. Za oduzeće službe predviđen je pravni kazneni postupak prema kan. 1717-1731.

Što se tiče priziva ili utoka, valja vidjeti kan. 143 § 2, a citirat ćemo kan. 1353: "Priziv ili utok protiv sudskih presuda ili odluka koje izriču ili proglašuju bilo koju kaznu imaju obustavni učinak."

Predviđene su i prijetnje kaznenog oduzeća crkvene službe: usp. kan. 1364, § 1, 1389 § 1, 1396, 1397, 1457.

ZAKLJUČAK

U ovom članku obradili smo kanone 145-196, koji rade o Crkvenim službama. Najprije smo obradili sam pojam Crkvene službe, da bi nakon toga slijedili razdiobu samoga Zakonika kanonskoga prava iz 1983. godine. Naime obradili smo: povjeravanje crkvene službe što se vrši slobodnim podjeljivanjem, predalganjem, izborima, da bi na kraju prokomentirali gubitak same Crkvene službe što se ostvaruje odreknućem, premještajem uklanjanjem i oduzećem. Smatramo ovaj rad praktičnim, posebno za studente i one koji u Crkvi upravljaju i vrše Crkvene službe. Upozorili smo na novosti i izmjene i dopune u odnosu na CIC iz 1917. godine. Stoga, ovaj članak može pomoći posebno onima koji osim hrvatskoga jezika ne poznaju druge jezike, a na hrvatskom jeziku nema slične literature koja bi pomagala lakšem shvaćanju odredaba samog Crkvenog Zakonika.

Sommario

GLI UFFICI ECCLESIASTICI (cann. 145 - 196)

Jure Brkan

Nel questo articolo sotto il titolo *Gli uffici ecclesiastici* abbiamo commentato e spiegato i canoni 145 -196. In primo posto abbiamo spiegato il concetto del ufficio ecclesiastico e dopo: la provvista dell'ufficio ecclesiastico che contiene: il libero conferimento, la presentazione, l'elezione e la postulazione.

Dopo di questo abbiamo elaborato: la cessazione dall'ufficio ecclesiastico, cioè la rinunzia, il trasferimento, la rimozione e la privazione.